

Laura Kainulainen

SELVÄSTI PAREMPI VANHEMPI
Lapsen ja perheen varhainen tukeminen

Sosiaalialan koulutusohjelma
2012

SELVÄSTI PAREMPI VANHEMPI

Kainulainen, Laura
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Joulukuu 2012
Ohjaaja: Frigren, Kirsi-Leena
Sivumäärä: 46
Liitteitä: 1

Asiasanat: Vanhemmuus, päihteet, laiminlyönti, varhaiskasvatus, lastensuojelu

Tämä opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Aineistonkeruumenetelmänä oli haastattelu, joka toteutettiin kuutena erillisenä yksilöhaastatteluna. Haastattelut litteroitiin, jonka jälkeen litteroitu aineisto analysoitiin lopulliseen muotoon.

Opinnäytetyö rajattiin alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tutkimiseen. Opinnäytetyössä tutkittiin, millaiset merkit viittaavat siihen, että lapsen kotona käytetään päihteitä tai lasta laiminlyödään. Opinnäytetyössä tutkittiin myös sitä, kuinka lasta päivittäin hoitavat ammattilaiset näkevät näitä edellä mainittuja merkkejä lapsessa ja missä vaiheessa ja millä tavoin lastensuojelu tulee mukaan kuvioihin. Tekstissä ilmenee myös, millä tavoin päivähoitossa puututaan huolta herättäviin asioihin.

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla kolmea Harjavallan perhepäivähoitajaa sekä kahta Harjavallan päiväkodissa työskentelevää lastentarhanopettajaa ja yhtä lastenhoitajaa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten työntekijät ovat kohdanneet työssään lapsia, joiden vanhemmilla esiintyy päihderiippuvuutta tai muulla tavoin lapsiin kohdistuvaa laiminlyöntiä ja millaiset valmiudet heillä on viedä asiaa eteenpäin. Tutkimuksessa esiintyi myös, miten vanhempien päihteidenkäyttö haastateltavien mielestä näkyy lapsissa ja heidän käyttäytymisessään.

SOBERLY BETTER PARENT

Kainulainen, Laura

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

December 2012

Supervisor: Frigren, Kirsi-Leena

Number of pages: 46

Appendices: 1

Keywords: Parents, psychoactive substances, neglect, early childhood education, child welfare

This thesis has been done using qualitative research method. Material has been gathered by six separated interviews. Interviews were transcribed and after that the transcribed material was analysed to its final form.

This thesis was limited to study the wellbeing of pre-school aged children. The thesis studies what kind of signs indicate drug abuse or child neglect at home. The thesis also studies how professionals, who take care of the child every day, see these signs and when and how child welfare takes action. Text also reports how day care intervenes with matters that cause concern.

Three municipal childminders, two kindergarten teachers and one practical nurse from Harjavalta were interviewed for the thesis. The study examines how these day care workers have encountered children whose parents are found of drug addiction or child neglect of some other kind and how they can affect the issues. Study also reveals how interviewees think parents' drug abuse can be seen in children and in their behavior.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	LAPSEN PERUSTARPEET	8
3	VANHEMMUUS JA PÄIHTEIDEN ONGELMAKÄYTTÖ	9
3.1	Vanhempien juominen	11
3.2	Lapsi päihdeperheessä	12
3.3	Vanhempien juominen lapsen kokemana	14
3.4	Äidin raskaudenaikainen päihteiden käyttö	15
4	LAPSEN KALTOINKOHELTU	16
4.1	Laiminlyönti.....	18
4.2	Emotionaalinen laiminlyönti.....	19
4.3	Fyysinen laiminlyönti	19
4.4	Seksuaalinen hyväksikäyttö	20
5	PERHEEN VARHAINEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA.....	21
6	LASTENSUOJELU	23
6.1	Ehkäisevä lastensuojelu	24
6.2	Vastuu lapsen hyvinvoinnista	24
6.3	Lastensuojeluilmoitus	26
6.4	Ennakollinen lastensuojeluilmoitus	26
7	HARJAVALLAN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUS.....	27
7.1	Perhepäivähoito, ryhmäperhepäivähoito ja päiväkodit.....	28
7.2	Yhteistyökumppanit ja verkosto	29
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
8.1	Haastatteluiden toteuttaminen.....	31
8.2	Aineiston käsittely	32
8.3	Haastateltavat	32
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
9.1	Millaiset merkit lapsessa herättävät huolen	33
9.2	Ohjeistus, opastus ja neuvonta	36
9.3	Kokemukset lastensuojeluilmoituksen teosta ja sen tuloksista.....	39
9.4	Haastatteluiden yhteenveto ja johtopäätökset	41
10	TYÖPROSESSIN POHDINTA	42
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni osoitan, miten Satakunnan ammattikorkeakoulussa saaduista opeista on ollut hyötyä. Opinnäytetyöni aihe on selkeytynyt minulle lukuisten eri oppituntien ja harjoittelujaksojen aikana. Aiheen rajaaminen ja sen työstäminen veivät aikaa, mutta pitkään kestäneen pohdinnan ja suunnittelun jälkeen tiesin, mistä haluan kirjoittaa. Vaikka välillä aihe meinasi mennä vaihtoon laajuutensa vuoksi, en voinut kuitenkaan vaihtaa sitä, sillä tämä aihe kokonaisuudessaan tuntui itselle tärkeältä asialta, johon todella haluan paneutua. Mahdollisesti tästä on myös hyötyä tulevaisuudessa, työelämässäni, sillä aihe on ajankohtainen ja siihen liittyvistä asioista on puhuttu tänä päivänä enemmän. Tarkoitukseni on tulevaisuudessa työskennellä varhaiskasvatuksen parissa, joten se on yksi syy aiheen rajaamiseen varhaiskasvatuksen piiriin. Sosiaalialan ammattilainen tulee varmasti olemaan tekemisissä aiheiden kanssa, joita tulee esille opinnäytetyössäni. Kyseisiä asioita esiintyy kuitenkin muuallakin, kuin varhaiskasvatuksen piirissä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia valmiuksia pienten lasten kanssa työskentelevillä työntekijöillä on, jos heillä herää huoli lapsesta havaitessaan lapsen vanhempien olevan päihteiden käyttäjiä tai muulla tavoin laiminlyövä lapsen kasvatusta. Se, miten he havaitsevat edellä mainittuja tilanteita ja miten he toimivat. Se, miten laaja ongelma on nykyään, että lapset kärsivät vanhempiensa päihteiden käytöstä, ei ole tullut tarpeeksi esille. Koska asiasta ei puhuta tarpeeksi, eikä lapsia aina kuunnella tai ymmärretä, ei tiedetä varmasti kuinka moni lapsi kärsii vanhempiensa päihteiden käytöstä ja laiminlyönnistä. Lapsen oireilu saattaa alkaa jo varhaislapsuudessa, mutta enemmän esille se saattaa tulla varhaisnuoruudessa, jolloin mahdollinen auttaminen ja puuttuminen saattaa olla myöhäistä. Siinä vaiheessa ikävät kokemukset ovat saattaneet aiheuttaa jo pysyviä traumoja, jotka saattavat vaivata lopun elämää. Henkilökohtaisesti tiedän tapauksia, joissa näin on. Olen monesti kuullut vanhempien kertovan, etteivät heidän lapsensa välitä tai ymmärrä, jos he silloin tällöin nauttivat alkoholia. Nämä vanhemmat eivät

varmaankaan ole silti keskustelleet asiasta lasten kanssa. Lapset saattavat olla niin hiljaisia ja arkoja, etteivät he puhu näistä asioista kodin ulkopuolella.

Yhä useammat vanhemmat eivät ajattele, että heidän päivittäinen alkoholinkäyttönsä vaikuttaa jo pieniin lapsiin. Jos vanhemmat olisivat täysin tietoisia siitä, että saattavat vahingoittaa lapsen kehitystä ja kasvua liiallisella päihteiden käytöllä tai lapsen laiminlyömisellä, he tuskin tekisivät niin. Toisaalta, monet vanhemmat ovat vain niin välinpitämättömiä, etteivät välitä lastensa hyvinvoinnista tai näe, kuinka heidän valintansa saavat lapsen oireilemaan. Lasten oireilua taas ei aina osata yhdistää siihen, että kotona juodaan usein. Taustalla voi kuitenkin olla muitakin ongelmia, kuin vanhempien alkoholinkäyttö.

Koska aihe on erittäin laaja, olen pyrkinyt rajaamaan tätä siten, että keskityn tutkimaan, miten opinnäytetyössäni mukana olleiden haastateltavien mielestä alle kouluikäisissä lapsissa näkyy, jos kotona käytetään päihteitä tai lasta laiminlyödään, sekä kuinka näihin asioihin puututaan. Koska en voi haastatella pieniä lapsia kyseisestä asiasta, käytän lähteinä aikaisempia tutkimuksia ja teoriaa. Tarkoitukseni on tämän lisäksi haastatella muutamia Harjavallassa lasten parissa työskenteleviä aikuisia. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää työntekijöiden kokemuksia varhaisesta puuttumisesta sekä lastensuojelusta. Haastateltavat ovat Harjavallan kaupungissa työskenteleviä perhepäivähoitajia ja päiväkodissa työskenteleviä lastentarhanopettajia. Haastateltavat pyrin valitsemaan siten, että heillä olisi erilaisia kokemuksia aiheesta. Haastateltavien suhteen ei ole muuten mitään kriteereitä, sillä tärkeintä on saada tähän opinnäytetyöhön konkreettista tietoa. Haastatteluilla pyrin selvittämään, millaisia valmiuksia työntekijöillä on edellä mainituissa tilanteissa ja minkälaista tukea he työssään saavat. Haastatteluilla pyrin selvittämään myös sen, kuinka koulutuksessa on huomioitu näitä tilanteita ja onko kaikilla työntekijöillä yhteinen toimintamalli sekä millainen on työntekijöiden tukiverkosto. Pitkään työssään olleilla voi olla erilaisia näkemyksiä asiaan, kuin samaa työtä tekevillä nuorilla työntekijöillä. Missä kulkee se raja, että voidaan todeta lasten kotona olevan ongelmia päihteiden kanssa? Milloin työntekijöillä herää epäily siitä, että lapsen kotona on jotain vialla? Mihin tulisi vetää raja puuttumisen kanssa; mitä tehdään, miten edetään ja miten jatketaan?

Alkuvaiheessa aiheeseen liittyviä lähteitä on ollut hankala saada käsiin, ainakaan sellaista, jossa olisi nimenomaan alle kouluikäisten kokemuksiin vanhempien päihteiden käytöstä. Uskoisin, että aihe on kuitenkin sellainen, että siitä tulee enemmän tutkimuspohjaista kirjallisuutta, sillä niin moneen lapseen tuo ikävä asia liittyy. Useissa teoksissa, mitä kirjastosta alkuun lainasin, oli tarinoita aikuisilta ja nuorilta, jotka ovat eläneet lapsuutensa päihdevanhempien kanssa. Enemmän aiheeseen syvennyttyä, alkoi myös kirjallisuutta ja lähteitä löytyä. Aiheen selkiinnyttyä, oli myös helpompaa etsiä lähdemateriaalia. Lähdemateriaalien etsiminen, kun ei ole selkeää päämäärää, on hankalaa. Opinnäytetyön selkeä suunnitteleminen auttaa lähdemateriaalien hankinnassa. Satakunnan kirjastot ovat olleet suurena apuna kirjalähteiden hankinnassa. Internet toimii myös arvokkaana lähteiden hakupaikkana. Tulevaisuudessa sosiaalialalla työskennellessä tärkeitä tiedonhaku sivustoja ovat niin Sosiaaliportti.fi, josta löytää ajankohtaista tietoa sosiaalialan ammattilaisille, sekä Finlex.fi josta löytää alan lakitietoutta. Näitä edellä mainittuja sivustoja on myös käytetty tätä opinnäytetyötä tehdessä.

Opiskelijana olen suuntautunut lapsi- ja nuorisotyöhön. Harjoitteluiden sekä työelämäkokemuksen kautta tämä aihe on tullut lähemmäksi. Olen kohdannut niin työkokemusten, harjoitteluiden kuin yksityiselämän kautta lapsia ja nuoria, joiden kotiolot ovat vahingoittaneet heidän kehitystään. Myös siviilielämässäni olen kohdannut vanhempia ja muita ihmisiä, joiden olen huomannut olevan välinpitämättömiä siitä, miten he alkoholia nauttivat pienten lasten lähettyvillä, välittämättä tai ymmärtämättä sitä, että he tekevät pienelle lapselle hallaa teoillaan. Kyse kun ei ole pelkästään päihteiden käytöstä vaan myös niiden käytön aiheuttamista seurauksista, jotka saattavat luoda lapselle epävakaa ja pelottavaa kasvu ympäristön. Näin ollen on hienoa, että sain pitää tämän aiheen ja lähteä kirjoittamaan aiheesta, jota itse pidän tärkeänä.

2 LAPSEN PERUSTARPEET

Suomessa on hyväksytty vuonna 2000 lapsipoliittinen ohjelma, jonka tarkoituksena on ollut vaikuttaa paikallisyhteisön päätöksentekoon tavalla, jolla tuetaan lasten ja nuorten hyvinvointia kasvaa vastuuntuntoisiksi aikuisiksi. Se, että lapsi saa olla lapsi ja aikuiset kantavat aikuisille kuuluvan vastuun, oli yksi keskeisistä asioista tässä ohjelmassa. Tärkeisiin tavoitteisiin kuuluivat myös ne, että lapselle kuuluvat vanhemmat, lasta kunnioitetaan ja lapsi saa rakkautta sekä tarvitsemaansa ohjausta elämässä. Esiin tulivat myös ne asiat, kuinka tärkeää on aikuisten aika lapselle ja miten yhdessäolo on perheelle niin iloa kuin voimavaraa. Lasten ja nuorten hyvinvoinnista tulisi huolehtia terveillä elämäntavoilla ja kaikilla lapsilla tulisi olla oikeus päihteettömään ja väkivallattomaan lapsuuteen. Lapsen turvallisuudesta tulee huolehtia niin päivähoitossa, kuin kouluissa. Kaikkia lapsipolitiikalle asetettuja tavoitteita ei kuitenkaan voida saavuttaa puuttamalla vain yksittäiseen häiriökäyttäytymiseen, laiminlyöntiin tai alkoholin ja huumeiden väärinkäyttöön. Tarvitaan tehokas oppilashuolto sekä toimiva sosiaali- ja terveydenhuolto tukemaan lasta ja hänen perhettään. Kun nämä toimivat, jaksavat myös näiden asioiden kanssa työskentelevät paremmin, sillä asiat ovat usein niin suuria, ettei ilman toimivaa työyhteisöä jaksettaisi näitä hoitaa. (Salminen 2005, 9-10.)

Lasten ja nuorten turvaamiseksi, valtioneuvosto voi tarvittaessa käynnistää tarpeellisia ohjelmia, jotka auttavat kehittämään ja edistämään lasten- ja nuorten hyvinvointia, oikeuksia ja edistymismahdollisuuksia. Tämänkaltaiset hallitusohjelmat sisältävät toimenpiteitä, joilla pyritään edistämään perheiden hyvinvointia. Kaste-ohjelma on yksi tällainen ohjelma, joka on tänä vuonna alkanut sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Kaste-ohjelma jatkuu vuoteen 2015 asti. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

Lapsen suotuisan kehityksen kannalta on tärkeää tyydyttää hänen perustarpeensa. Henkilöiden, jotka työskentelevät lasten kanssa, tulisi tiedostaa tämä jokapäiväisessä työssään. Eri kulttuurit ja yhteiskunnat määrittelevät lapsen perustarpeet eri tavoin, eikä ole olemassa yhtä yhtenäistä tulkintaa erilaisista vaaratekijöistä. Kuitenkin on hyvinkin todennäköistä, että kaikissa kulttuureissa ajatellaan, että lapset tarvitsevat

jonkinlaista turvaa ja suojaa. Lapsen kasvatuksessa on otettava huomioon vanhempien lähtökohdat ja taustat, kuten sosiaaliset, historialliset ja kulttuuriset kontekstit sekä uskomukset. Missään määrin ei kuitenkaan ole hyväksyttävää ymmärtää sellaisia ilmiöitä, joissa lapsi on vaarassa. Tärkeimpiä perustarpeita lapsella ovat rakkaus, nähdä ja kuulla tuleminen ja näiden lisäksi myös hyväksynnän ja arvostuksen saaminen. Perustarpeita ovat myös riittävä ravinto, vaatetus, puhtaus, valvonta ja turvallisuus, virikkeiden saanti, terveydenhuolto sekä koulutus. Näistä perustarpeista tulee kodin ohella huolehtia myös lapsen päivähoitossa ja koulussa sekä sijaishuollossa ja lastensuojelulaitoksissa. Lapselle joka jää vaille näitä perustarpeita jatkuvasti, saattaa aiheutua suuria ongelmia niin kasvun kuin kehityksen kannalta. Kaikilla ei kuitenkaan esiinny oireita, eivätkä oireet ole kaikilla laiminlyödyillä lapsilla samankaltaisia. Laiminlyönnin oireet ja löydökset riippuvat paljon siitä, millaista laiminlyönti on ollut ja kuinka pitkään se on kestänyt. Lapsen ikä, sukupuoli, temperamentti vaikuttavat myös siihen, millä tavoin oireilu ilmenee. Monet lapset ovat kehittäneet itselleen selviytymiskeinon, jonka avulla pärjäävät arjessa ja tämän takia lapsen oireilua onkin vaikea havainnoida. (Halila, Kiviti-Kallio, Mertsola, Niemi & Söderholm 2004, 59-60.)

3 VANHEMMUUS JA PÄIHTEIDEN ONGELMAKÄYTTÖ

Vanhemmuus on rooli, joka alkaa lapsen syntymästä ja kestää koko elämän. Vanhemmuuteen kasvetaan. Vanhempien omat kokemukset omista vanhemmista, oma lapsuus ja kasvatusympäristö antavat eväät siihen, kuinka toimia vanhempana. Vanhemmuus on elintärkeä asia lapselle, sillä pieni lapsi tarvitsee selvitäkseen vanhempia, jotka ruokkivat, vaatettavat, ylläpitävät puhtautta, turvaavat lepoa ja hoitavat sairauksia. Usein lapsen omat vanhemmat ovat lapsen luonnollisia kasvattajia. Nykypäivänä useat vanhemmat ovat menettäneet otettaan vanhemmuuden suhteen ja julkisissa keskusteluissa tästä asiasta ollaan huolissaan. Monet vanhemmat siirtävät kasvatusvastuuta muille, johtuen ehkä siitä, ettei uskalleta olla aikuisia ja asettaa tarpeeksi rajoja. Lapsilla on kuitenkin edelleen suuri

tarve vanhempien läsnäoloon ja siihen, että vanhemmat ovat vanhempia. (Hellström 2010, 249-250.)

Alkoholi on osa suomalaisten aikuisten elämää. Sen käyttö voi olla satunnaista, säännöllistä, tavanomaista tai ongelmallista. Alkoholin käyttö ei ole pelkästään vain alkoholin juontia vaan alkoholilla on meidän maailmassamme suuri ja tärkeä symbolinen arvo. Aikuisten ja vanhempien alkoholinkäyttö saattaa vaikuttaa lapsiin useilla eri tavoilla. Vanhempien juomatapoja seuraamalla, lapsi omaksuu alkoholinkäyttötapoja, oppii myös nauttimaan alkoholista tai sitten kärsimään sen haitoista. Lähes kaikki lapset reagoivat alkoholiongelmiin herkästi. Perinteinen suomalainen alkoholikulttuuri koetaan häiritseväksi. Lapset voivat ahdistua, vaikka vanhempien alkoholinkäyttö ei olisi jokapäiväistä. Lapset kokevat oman vanhemman humalatilaa pelottavana ja epämiellyttävänä, sekä joissain tilanteissa lapset häpeävät vanhempiaan, joka on alkoholin vaikutuksen alainen. Yksi suurin syy lapsen ahdistukseen tässä tuo se, ettei lapsi pysty puuttumaan tai vaikuttamaan vanhempiaan tilanteeseen, eikä voi lähteä siitä pois. (Rostedt & Äikää n.d.)

Huolestuttavaa on ollut varsinkin naisten lisääntyvä juominen, joka vaikuttaa dramaattisesti lisääntyneisiin pienten lasten huostaanottoihin Suomessa. Erään tutkimuksen mukaan, jopa 64 prosentissa pääkaupunkiseudun huostaanotoissa syynä oli äidin päihteidenkäyttö. 2000-luvulla huostaanotot ovat lisääntyneet merkittävästi ja yksi keskeinen syy tähän on juuri työikäisen väestön alkoholinkäytön kasvu. Tämä lisääntynyt alkoholinkäyttö on lisännyt huomattavasti lapsiperheiden pahoinvointia. Myös poliisi on joutunut osallistumaan yhä useammin perheiden päihteidenkäyttöön, mm. pahoinpitely- ja perheväkivaltatapauksen hälytystehtäviin. (Ilva, Roine & Takala 2010, 11-12.)

Lapsen fyysiseen, emotionaaliseen ja persoonallisuuden kehitykseen vaikuttaa se, millaisessa kasvuympäristössä lapsi elää. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että kaikista eniten perheen päihdeongelmat vaikuttavat vahingollisesti 6-7-vuotiaisiin ja varhaisnuoriin. Teini-iän loppuvaihe kuuluu myös näihin kriittisiin ikävaiheisiin, jolloin vaikutukset ovat suuret. Usein lapset pitävät päihdeongelmaista äitiä haitallisempina kuin isää, jolla on päihdeongelma. On myös tutkittu, että lapset, joiden äidillä on päihdeongelma, omaavat enemmän käyttäytymishäiriöitä ja

tunneongelmia. Aina pelkästään vanhempien juominen ei ole suurin kärsimisen syy, vaan kodin riidat aiheuttavat myös lapsille kärsimyksiä. Päihdeongelmaisilla saattaa muuttua henkinen väkivalta ajan myötä fyysiseksi väkivallaksi, joka sekkin saattaa aiheuttaa lisäkärsimystä lapsille. Väkivallan seuraaminen tai siihen mukaan joutuminen ovat yhtä traumaattisia kokemuksia pienelle lapselle. (Ackerman 1991.)

Näin ollen, alkoholiperheen lapsilla on usein suuri avun ja tuen tarve. Näillä lapsilla olisi tärkeä olla hyviä ihmissuhteita, kannustusta ja taitoa selvitä ihan vain arkipäivän haasteista. Harvemmin on kuitenkaan mahdollista tarjota näille lapsille apua. Usein on niin, että alkoholiin liittyvissä ongelmissa edetään vanhempien ehdoilla ja silloin jää lasten näkökulma huomioimatta. Harva lapsi puhuu näistä ongelmistaan avoimesti, varsinkaan, jos ja kun ne ovat kodin ja omien vanhempien ongelmia. Vanhemmat pystyvät harvoin myöntämään ongelmansa ja lapset ovat myös usein niin uskollisia vanhemmilleen, etteivät tahdo muiden tietävän kotona tapahtuvista ongelmista. (Saarto 2005.)

Teollistuneiden maiden lapsista jopa kymmenesosa varttuu tai on kasvanut päihdeperheessä. Päihdeongelmia on esiintynyt jo vuosituhansia, mutta niihin ei ole pahemmin puututtu. Päihdeongelmaisten ymmärtämiseen, hyväksymiseen ja auttamiseen on alettu panostaa vasta viime vuosikymmeninä. Alkoholismi ymmärretään nykyään pikemminkin sairautena, joka voi olla ilmentyä lähes kenellä tahansa. Lasten aktiivisuus kertoa kotona olevista ongelmista on vaikuttanut heidän saamaansa apuun. Vanhempien päihhteistä kun harvemmin puhutaan, sillä lapset ikään kuin suojelevat perhettään ja tämän takia apu jää saamatta. (Rostedt & Äikää n.d.)

3.1 Vanhempien juominen

Nykyään Suomessa juodaan melkoisen paljon alkoholia. Suuri osa siitä kuluu sellaisissa ikäryhmissä, joissa on eniten pikkulasten vanhempia. Suuri osa alkoholista myös juodaan kotona. ”Lasinen lapsuus”-tutkimuksessa on tutkittu aikuisten alkoholinkäyttöä lapsiperheissä, ja niistä saaduista tuloksista on käynyt ilmi, että joka

viidennessä suomalaisessa lapsiperheessä käytetään liikaa alkoholia ja noin joka kymmenes suomalainen lapsi kärsii jossain määrin vanhempiensa alkoholinkäytöstä. Noin 1,1 miljoonasta suomalaisesta alaikäisestä lapsesta se tarkoittaa yli 100 000 lasta, jotka kärsivät jossain määrin kotona nautitusta alkoholista. Monet aikuiset saattavat pitää itseään humalassa hauskana ja vitsikkäänä ja olettavat myös lapsien ajattelevan näin, vaikka tosiasiassa vanhempi aiheuttaa näin lapselle ahdistusta, häpeää tai pelkoa. Noin joka kymmenes lapsi on nähnyt äitinsä humalassa ja noin joka neljäs lapsi on nähnyt isänsä humalassa. (Mustonen, Mäkelä & Tigerstedt 2010.)

Ympäröivä maailma luo lapsille käsityksen siitä, mikä on normaalia alkoholinkäyttöä. Yhä useammin alkoholinkäyttö on puolisoiden välistä ja tapahtuu kodin seinien sisäpuolella. Samoin on lisääntynyt se, ettei humalahakuinen juominen viikonloppuisin riitä vaan sen rinnalle on tullut pitkin viikkoa tapahtuvaa juomista. Kun vanhempi lupaa toistuvasti lapselle raitistumista ja enemmän yhteistä aikaa koko perheelle, kuitenkin näitä lupauksia pitämättä, tuottaa hän lapselle suuria pettymyksen tunteita. Tämän lisäksi vanhemmat saattavat painostaa lasta vaikenemaan vanhempien juomisesta. Vaikka vanhemmat tuottavat lapselle pettymystä turhilla lupauksilla, tahtovat lapset uskoa vanhempien hyvyyteen ja mahdolliseen muutokseen. On musertavaa, kun pieni lapsi joutuu olemaan vihan ja rakkauden tunteiden ristiriidassa. Äidin juominen on lapselle usein vaikeampi asia, kuin isän juominen. Tämä johtuu siitä, että isän juodessa, äiti pystyy kuitenkin huolehtimaan lapsista ja perheestä, mutta humalassa oleva äiti ei pysty kantamaan huolta pienistä lapsista sillä tavoin, kuin he äitiä tarvitsevat. Lievimmillään lapselle voi aiheutua vanhempien juomisesta huolta ja suurta mielihapaa. Pahimmillaan se voi olla lapsen fyysistä ja psyykkistä laiminlyöntiä sekä jossain määrin tapahtuvaa väkivaltaa. (Itäpuisto & Taitto 2010, 5-7.)

3.2 Lapsi päihdeperheessä

Ei ole olemassa tarkkaa ja yksinkertaista tapaa tunnistaa alkoholiperheiden lapsia. Opettajan tai hoitajan tulisi kyetä havaitsemaan ja tulkitsemaan lapsessa esiintyviä

käyttäytymisoireita sekä luottamaan omaan ihmistuntemukseensa ja vaistoonsa. On olemassa muutamia piirteitä, jotka saattavat auttaa tunnistamaan alkoholiperheiden lapsia. Näihin piirteisiin on kuitenkin suhtauduttava varauksellisesti. Yksi huolta herättävä piirre on myöhästelyt, joita esiintyy varsinkin maanantaiaamuisin. Tämäkin vain, jos se on usein tapahtuvaa. Myöhästelyjen ohella saattaa olla usein maanantaisin esiintyvää sairastelua. Lapsi saattaa muutenkin oireilla sairastelemalla usein. Lapsen jatkuva huoli kotiin ehtimisestä tiettyyn aikaan koulun jälkeen tai päivähoidosta ovat myös yksi aihe huolen heräämiseen. Joillain lapsilla oireet ilmenevät regressio- eli taantumisoireina. Ulkoisia merkkejä ovat säähän sopimaton vaatetus tai muutenkin epäsiisti vaatetus, johon usein liittyy myös epäsiisti haju. Lapsella saattaa esiintyä eristäytymistä ja ystävien puutetta. Tunnetilat voivat olla vaihdella, sillä lapsi saattaa olla erittäin heikko ja raukea tai toisaalta hänellä voi olla äkillisiä kiivastumisia tai muunlaisia tunteenpurkauksia. Lapsen keskittymiskyky saattaa usein olla herpaantunut ja lapsella esiintyy hyperaktiivisuutta ja keskittymisen puutetta. Heikko tarkkaavaisuus sekä pikkutarkka väittelyn ja ristiriitojen välttely kiinnittävät myös aikuisen huomiota. Lapsen äärimmäinen pelko joutua sellaisiin tilaisuuksiin, joissa omat vanhemmat ovat mukana, herättävät huolta, sillä usein lapset ottavat mielellään vanhempansa mukaan tilaisuuksiin ja nauttivat omien vanhempien läsnäolosta. (Rostedt & Äikää n.d.)

Eräiden tutkimusten mukaan on saatu selville, että lapset, joiden vanhemmat käyttävät päihteitä, jäävät usein yksin. He eivät näin ollen saa sitä apua ja tukea, jota he todellakin tarvitsevat. Lasten parissa työskentelevien ammattilaisten tulee vaalia eräänlaista herkkyyttä, jotta he voivat tunnistaa lapsen, joka kärsii vanhempien alkoholinkäytöstä. Nimittäin lapsen oirehdinta ei välttämättä näy ulospäin. (Ilva, Roine & Takala 2010, 11-12.) On kuitenkin tilanteita, joissa aikuiset huomaavat lapsilla ja nuorilla olevan ongelmia, mutta eivät kuitenkaan puutu asiaan millään tavalla. Ongelmiin puuttumatta jättäminen saattaa jopa lisätä lasten ja nuorten ahdinkoa ja ongelmia. (Rostedt & Äikää n.d.)

Usein perheen, jossa vanhemmilla on päihdeongelmia, tunnistaa siitä, että heidän arjessaan tyypillistä on yleinen jäsentymättömyys, joka ilmenee esimerkiksi puuttuvina rutiineita ja päivärytmin selkiytymättömyytenä. Lasta koskevia käyntejä saatetaan laiminlyödä, kuten neuvolakäyntejä ja sairaalakäyntejä. Kun perheen arki

on vanhempien päihteidenkäytön seurauksena ennakoimatonta, on perheen vaikea tehdä suunnitelmia etukäteen ja pysyä sovituissa suunnitelmissa. Jotkut päihdeongelmaiset eivät edes tahdo lastaan päivähoitoon ja suosivat tällöin kotihoitoa. (Halila ym. 2004, 156-158.)

3.3 Vanhempien juominen lapsen kokemana

“Jos sais kolme toivomusta” on työkirja päihdeasioista, joka on tarkoitettu vahaiskasvatuksen työntekijöille. Työkirja soveltuu käytettäväksi lapsiryhmissä, joissa on lapsia, joiden perheessä esiintyy liiallista alkoholinkäyttöä. Työkirjaa voi hyvin myös käyttää lapsiryhmissä, joissa ei niinkään ole päihdeperheen lapsia. Työkirja antaa eväitä puhua asioista, joista usein vaietaan ja voi jopa antaa joillekin lapsille rohkeutta ottaa puheeksi kotona tapahtuvia asioita tämän kautta. Lapset kun usein vaikenevat kotona tapahtuvista ikävistä asioista, sillä lapset ovat lojaaleja vanhempiaan kohtaan. Lapselle on hyvä puhua alkoholista ja sen tuomista haitoista, ottaen huomioon lapsen iän ja kehitystason. Liian varhain ei kuitenkaan kannata ottaa asiaa puheeksi. (Miikki, Niemelä & Taitto 2011.)

Jo hyvinkin pienet lapset, jopa vauvat, toimivat perheessä tapahtuvissa vaaratilanteissa siten, että mahdollisuuksien mukaan suojelevat vanhempiaan ja sisarusiaan. Kun vaikeita tilanteita on perheessä toistuvasti, lapsi saattaa kehittää itselleen jonkinlaisen toimintamallin, joka auttaa häntä selviämään ja toimimaan näissä ikävissä tilanteissa. Tapoja on monenlaisia, yhtä paljon kuin on erilaisia tilanteitakin. Lapsen leikkiminen ja lapsena oleminen saattaa jäädä, kun aika menee sisarusista huolehtimiseen. Lapsesta saattaa tulla vastuuntuntoinen ja ylikiltti, joka ei osaa pitää puoliaan ollessaan toisten lasten kanssa. Toinen vaihtoehto on, että lapsesta tulee toisia määräilevä ja kontrolloiva. Huomion hakeminen negatiivisella käytöksellä, kuten riehumalla, vastaan sanomalla ja muita kiusaamalla saattaa olla yksi selviytymiskeino. Jotkut lapset saattavat hankalan tilanteen sattuessa alkaa hauskuttaa muita lapsia, saamalla silloin kaiken huomion itseensä. Lapsen tukemisen kannalta onkin tärkeää, että otetaan huomioon se lapsen omaksuma selviytymiskeino, jonka pohjalta lasta voidaan tukea. (Itäpuisto & Taitto 2010, 10-13.)

Lapsia tulee kannustaa ja rohkaista kertomaan tunteistaan. Jutella myös siitä, että joskus pitäisi osata jutella vakavasti, eikä aina pyrkiä hauskuuttamaan toisia, kun joku hankalempi tilanne on tiedossa. Kun lapsi leikkiessä ottaa vastuuta liikaa toisista leikkijöistä, tulee aikuisen ohjata tilannetta ja selvittää lapselle, että aikuiset huolehtivat muista ja lasten kuuluu leikkiä ja tehdä mitä heidän ikäisensä kuuluukin tehdä. Jos lapsi on syrjäanvetäytyvä, tulisi häntä kannustaa leikkimään muiden kanssa ja ilmaisemaan itseään. (Itäpuisto & Taitto 2010, 10-13.)

Lapsen tarvitseman tuen tarpeen voi muodostaa tutustumalla siihen, millaiset lapsen kotiolot ovat, millainen lapsen elämä on ja millainen persoona lapsi on. Jokainen lapsi tarvitsee tuekseen ainakin yhden luotettavan aikuisen, joka voi olla toinen vanhemmista tai kodin ulkopuolelta, kuten esimerkiksi päivähoidosta. Omat sisarukset ovat usein toisilleen tukena, kun kotona tapahtuu ikäviä asioita. Kun lapsi kertoo vähänkin kotona tapahtuvista ikävistä asioista, tulisi aikuisen olla valmis kuuntelemaan ja ymmärtämään lasta. Lapsen kanssa on hyvä käydä läpi, miten toimia, jos kotona käytetään päihteitä ja tehdä se selväksi, ettei lapsi ole koskaan syyllinen vanhempien päihteidenkäyttöön. Pienten lasten kanssa on hyvä yrittää olla luova, kun ikäviä asioita käydään läpi. Apuna voi hyvinkin käyttää käsinukkeja, piirtämistä, kuvakirjoja, satuja, tunneharjoituksia tai muuta luovaa toimintaa. Kun lasten kanssa keskustellaan päihdeasioista, lapsia ei saisi pelotella alkoholilla tai päinvastaisesti ihannoida sitä. Tärkeintä on siis aina kuunnella lasta, jos hänellä on jotain kerrottavaa. (Itäpuisto & Taitto 2010, 10-13.)

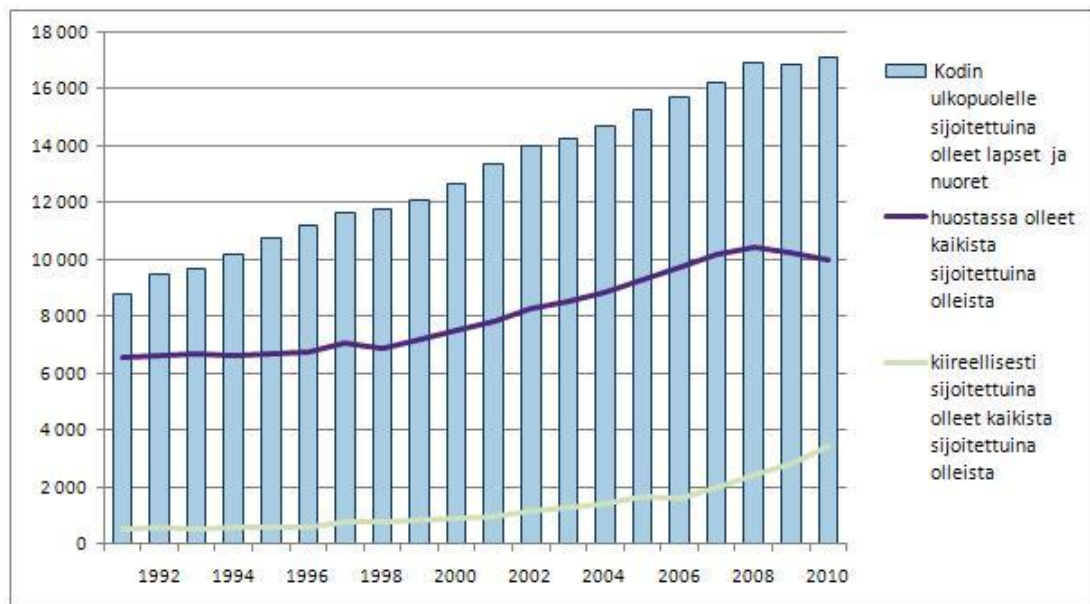
3.4 Äidin raskaudenaikainen päihteiden käyttö

Äidin päihteidenkäyttö (huumausaineet ja alkoholi) vaikuttavat lapseen jo ennen lapsen syntymää. Harvat äidit hakeutuvat hoitoon, jos he käyttävät päihteitä raskauden aikana. Päihteitä käyttävät vanhemmat eivät välttämättä osaa ymmärtää sitä, että vaikkei lapselle seurasi mitään varsinaista epämuodostumaa tai kehityshäiriöitä raskauden aikana nautituista päihteistä, saattaa se vaikuttaa myöhemmässä vaiheessa lapsen kehitykseen. Lapset, jotka elävät päihdeperheissä, saattavat usein kärsiä monenlaisista psyykkisistä ongelmista. Heillä ilmenee kouluvaikeuksia, sosiaalisia ongelmia sekä altistumista kaltoinkohtelulle. Tällaiset

asiat voivat vaikuttaa kielteisesti mm. lapsen minäkuvan itsetunnon kehittymiseen. Lapsilla voidaan havaita monenlaisia oireita, kuten ylivilkkautta, oppimisvaikeuksia, kielenkehityksen häiriöitä, abstraktien käsitteiden ja visuaalisen hahmottamisen ongelmia, sopeutumisongelmia sekä monia muulla tavoin ilmeneviä käytöshäiriöitä. Näitä edellä mainittuja on siis yhdistetty raskauden aikaiseen päihdealtistukseen. Psykiatriset ongelmat ovat yleisiä tällaisissa tapauksissa jo ennen kouluikää ja ne ovat hyvinkin monimuotoisia. (Halila ym. 2004, 158-169.)

4 LAPSEN KALTOINKOHTELU

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kerää vuosittain tietoa kunnilta, liittyen lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oleviin ja kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista sekä nuorista. Valtakunnallinen tietojen keruu on aloitettu vuonna 1991. Vuodesta 1991 vuoteen 2009 on sijoitettujen lasten lukumäärä vuosittain kasvanut. Vasta vuonna 2009 kokonaismäärä laski ensimmäistä kertaa. Lapsista ja nuorista, jotka kuuluvat avohuollon tukitoimien piiriin, kerätään lukumäärätietoja. Lapset ja nuoret, jotka ovat sijoitettuna kodin ulkopuolelle, kerätään henkilötunnustiedoin. Vuonna 2010 on ollut huostassa 10 003 lasta, joista kiireellisesti sijoitettuna on ollut 3 432 lasta. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on kasvanut edellisvuoden tutkimukseen nähden 21 prosenttia, kun taas huostassa olevien lasten määrä on vähentynyt reilun 2 prosenttia. Sijoitetuista lapsista puolet on ollut sijoitettuna perheisiin. Näistä 11 prosenttia ovat olleet sukulais- tai läheisperheitä. Poikia on sijoitettu kodin ulkopuolelle enemmän kuin tyttöjä. Vuonna 2010 on tilastoitu yhteensä yli 78 500 lasta ja nuorta, jotka ovat lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollollisten tukitoimien piirissä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2012.)

Kuva 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991-2010. (Kuva: THL 2011)

Tämä suuri luku johtunee siitä, että nämä lapset ovat joutuneet elämään suureksi osin ympäristössä, joka on jollain tavoin uhannut heidän tervettä kasvuaan ja kehitystään. Joissain tapauksissa myös lapsen oma käytös on ollut uhkana terveydelle, joka on ollut syynä sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Lapsen kaltoinkohtelu on ollut suurimpana uhkana lapsen ympäristössä. Kaltoinkohtelun kaikki muodot loukkaavat jollain tapaa lasta. Lastensuojelulaissa on kirjattu lapsen oikeudesta turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lapsen kaltoinkohtelua voidaan kuvata seuraavin viiden eri alueen kautta. Niihin kuuluvat: Laiminlyönti, emotionaalinen kaltoinkohtelu, fyysinen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö sekä lapselle sepitetty tai aiheutettu sairaus (Syndroma Munchausen by proxy). Nämä osa-alueet eivät välttämättä ole pelkästään erikseen esiintyviä, vaan usein kyse on useasta eri osa-alueesta samanaikaisesti. Emotionaalista laiminlyöntiä on lähestulkoon aina mukana enemmän tai vähemmän kaikissa kaltoinkohtelun muodoissa. Näiden viiden lisäksi on olemassa muitakin muotoja ja koko ajan syntyy uusia kaltoinkohtelun tapoja, kuten pedofiliaan ja pornografiaan liittyvät kuvat internetissä. Jos voidaan todeta, että lapsen kehitys ja kasvu ovat jossain määrin vaarassa, tulisi lain mukaan jokaisen lasten parissa työskentelevän tehdä ilmoitus lastensuojeluviranomaisille (Lastensuojelulaki 417/2007, 40§). Monesti on kuitenkin niin, että ilmoitusvelvollisuutta laiminlyödään.

Tämä johtunee siitä, ettei tunneta riittävästi lastensuojelulakia ja näin ollen ilmoittaja voi pelätä mahdollisen väärän ilmoituksen seurauksia. Asiallisesta huolesta ei kuitenkaan tule seurauksia ilmoittajalle. (Halila ym. 2004, 10-12.)

4.1 Laiminlyönti

Lapsen laiminlyönti saa huomattavasti vähemmän huomiota, kuin lapsen fyysinen pahoinpitely sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. Edellä mainittuihin puututaan usein herkemmin, kuin laiminlyöntiin, sillä se on helpompaa havaita. Laiminlyönnin määrittäminen on hankalaa, joka vaikeuttaa diagnoosin tekemistä. Laiminlyödyllä lapsella harvemmin näkyy mitään selkeää merkkiä, jonka takia tiedettäisiin puuttua siihen. Tämän takia asiaan puututaan vasta, kun tilanne selkeästi kärjistyy tilanteeseen, että lastensuojelun pitää puuttua asiaan. Kaikki viranomaiset eivät tiedä, kuinka puuttua tai mitä tehdä, kun selviää lapsen laiminlyöntiä. Monet jättävät tekemättä mitään, sillä puuttumatta jättäminen on yksi vaihtoehto, kun ei ole selkeää linjaa, kuinka tilanteessa toimia. Laiminlyöntiä ei oikein tahdota tai osata määritellä, ennen kuin siitä tapahtuu jotain selkeitä seurauksia. Tämän vuoksi lapsen tulisi itse hankkia riittävä näyttö viranomaisille laiminlyönnistä, jotta asiaan voitaisiin puuttua. Tämän kaltaiset prosessit vaan saattavat kestää niin kauan, ettei se ole lapsen kehityksen ja kasvun kannalta suotuisaa. (Halila ym. 2004, 57-58.)

Lapsi ei pysty itse määrittelemään, mikä on laiminlyöntiä ja mikä ei ja sen vuoksi siihen on hankala itse vaikuttaa. Pieni lapsi ei osaa tai voi puhua kokemuksistaan, eivätkä aikuiset aina ymmärrä lapsen sanattomia viestejä tai tulkitse niitä oikein. Ikävintä on, että useat lapset luulevat muiden elävän kuten he, eivätkä näin koe tulleensa laiminlyödyksi. Laiminlyönti voi aiheuttaa lapsella somaattisia sekä psykiatrisia oireita, häiriöitä tai sairauksia. Laiminlyödyllä lapsella on usein suuri tarve aikuisen läsnäoloon ja aikuiseen joka tunnistaa hänen ongelmansa, oireensa ja tarpeensa. Puuttuminen ajoissa lapsen laiminlyöntiin vaatii viranomaisilta entistä enemmän pitkäjännitteistä ja johdonmukaista yhteistyötä toisten ammattilaisten kanssa. Jo pieneenkin lapsen laiminlyöntiin liittyvään epäilyyn puuttuminen, voi olla lapselle suureksi avuksi. (Halila ym. 2004, 57-58.)

4.2 Emotionaalinen laiminlyönti

Kaikista laiminlyönneistä salakavalin on tämä emotionaalinen laiminlyönti. Emotionaalisesti laiminlyödyistä lapsesta puuttuu yleensä ulkoisia merkkejä. Joissain ääritapauksissa voidaan pienillä lapsilla havaita somaattisia löydöksiä painon ja pituuden poikkeavana kehityksenä. Tällaista voidaan todeta yleensä alle puolitoistavuotiailla lapsilla. Jos lapsella esiintyy poikkeavuutta kasvussa ja siihen ei ole mitään selitystä, tulee pohtia mahdollisuutta emotionaalisesta ja muunlaisesta laiminlyönnistä. Tällöin voidaan havaita myös jotain poikkeavaa lapsen ja huoltajan vuorovaikutuksessa. Lapsella, joka elää emotionaalisessa puutteessa, on todella vähän tai ei ollenkaan kokemuksia rakastetuksi olemisesta, hyväksynnästä ja arvostuksesta. Koska emotionaalista laiminlyöntiä on hankala havaita, on sitä saattanut jatkua lapsuudesta aina aikuisuuteen asti ilman, että kukaan olisi sitä havainnut. Tämän vuoksi on tärkeää, että lasten parissa työskentelevät ammattilaiset (lastenlääkärit, perusterveydenhuollon lääkärit, yms.) osaavat tunnistaa jo pienen lapsen emotionaalisen laiminlyönnin ja näin ollen antamaan apua heti sen havaittuaan. Kun havaitaan lapsella ja huoltajalla jotain poikkeavuutta kommunikoinnissa, olisi silloinkin seurattava tilannetta. Aikainen puuttuminen on tässä, kuten monessa muussakin tilanteessa, todella tärkeää, sillä asia ei häviä itsestään ja ajan kuluessa se saattaa vain paheta. Kun emotionaalinen laiminlyönti on jatkuvaa, johtaa se lapsen kaikkien toiminta-alueiden häiriintymiseen. Tämä pitää sisällään fyysistä, emotionaalista ja kognitiivista kehitystä, koulumenestystä sekä sosiaalista käyttäytymistä ja suhteita ikätovereihin. Lyhykäisyydessään voidaan sanoa, että emotionaalinen laiminlyönti on lapsen tunnetarpeiden huomiotta jättämistä. Lapset ovat erilaisia ja kokevat erilaiset tilanteet eri tavalla, jonka takia ei voida tarkkaan tietää, miten laiminlyönti heihin vaikuttaa. (Halila ym. 2004, 61-62; 76-77.)

4.3 Fyysinen laiminlyönti

Kun puhutaan fyysisestä laiminlyönnistä, on siinä aina mukana emotionaalinen osatekijä. Välttämätöntä ei ole sekään, että tilanne olisi päinvastainen. Lapsen saama huolenpito ja hoito voivat olla puutteellisia heti lapsen syntymän jälkeen. Tällöin

lapsi elää ympäristössä, jossa hänen perustarpeitaan ei huomata, ymmärretä eikä puolusteta. Fyysisen laiminlyönnin esiintyessä lapsi ei saa kasvunsa ja kehityksensä kannalta tarpeeksi riittävää tai oikeanlaista ravitsemusta ja/tai hän elää olosuhteissa, jotka ovat mahdollisesti epähygieenisiä ja kylmiä, joskus jopa keskellä likaa ja siivottomuutta tai täydellisen autiuden keskellä. Kun lasta ei valvota tarpeeksi saattaa hän altistua joillekin vakaville vaaroille, kuten esim. myrkytyksille ja putoamiselle. Lapsen unohtaminen kauppakeskukseen tai pihalle aiheuttaa lapselle turvattomuutta ja levottomuutta, samoin kun tilanteissa joissa lapsi viedään toistamiseen vieraiden tai usein vaihtuvien henkilöiden hoidettavaksi. Laiminlyöväksi huoltajaksi voidaan laskea sellainen, joka jättää lapsen ilman aikuisen tukea, neuvontaa ja ohjausta sellaisiin tilanteisiin, joissa lapsi ei voi selviytyä omien tietojen, taitojen ja kokemusten avulla. (Halila ym. 2004, 60-61.)

4.4 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Kun lasta altistetaan seksuaalisuudelle, josta hän ei oikein ymmärrä vielä tai johon hän ei itse anna suostumustaan, puhutaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kun puhutaan hyväksikäytöstä, on se sellaista, mikä määritellään lapselle haitalliseksi. Sillä saatetaan myös tarkoittaa sitä, että lapsi joutuu katsomaan aikuisten yhdyntöjä. Kulttuuritaustat vaikuttavat siihen, miten missäkin tähän suhtaudutaan. Valitettavasti on maita, joissa lapsia myydään prostituutioon ja niitä, missä aikuiset järjestävät lapsiavioliittoja. Kaikkia seksuaalisesti hyväksikäytön uhreja ei voida tunnistaa, sillä usein hyväksikäytetty torjuu asian tietoisuudestaan ja häpeää asiaa. Varsinais-Suomen ja Satakunnan sairaanhoitopiirin alueella on arvioilta vuosittain noin 100-120 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä. Itse lapsena hyväksikäytetty saattaa jatkaa samaa mallia aikuisena. (Halila ym. 2004, 102-106.)

Pieni lapsi ei välttämättä ymmärrä tapahtunutta ja voi näin ollen kertoa asiasta aikuiselle. Silloin on tärkeää kuunnella lasta, mutta täytyy myös olla ottamatta lapsen puhetta vastaan väärällä tavalla, jos huoli nousee liikaa. Kun lasta on käytetty hyväksi, saattaa hän oireilla psyykkisin tavoin. Lapsi saattaa olla ahdistunut, itkuinen, levoton, kastella ja hänellä voi olla uni- tai syömishäiriöitä. Näitä oireita ei kuitenkaan pidä heti yhdistää hyväksikäyttöön, sillä edellä mainittuja asioita voi

esiintyä muutenkin. Ennemminkin tulisi hieman enemmän seurata tilannetta, jos lapsi korostaa seksuaalisuuttaan ja käytös on viettelevää. Samoin poikkeavan suuri masturbointi, aikuisten sukuelinten koskettelu ja sukuelinten kuvien piirtely viittaavat enemmänkin hyväksikäyttöön. Lapsen sukuelinten alueella olevia vammoja, verenvuotoja ja tulehduksia tulisi myös seurata, jos on epäilystä mahdollisesta hyväksikäytöstä. (Halila ym. 2004, 102-106.)

5 PERHEEN VARHAINEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Kuten monessa muussakin maassa, kuuluu Suomi maihin, joissa enemmistö lastensuojelun apua tarvitsevista perheistä kuuluu alempiin sosiaaliluokkiin. Lastensuojelun piirissä olevista perheistä moni on syrjäytetty tai elää muuten sellaisissa oloissa, joissa on suuri mahdollisuus syrjäytymiseen. Tämän kaltainen kehitys on korostunut meillä Suomessa viime vuosikymmenien alusta ja mahdollisia vaaratekijöitä voidaan todeta jo lapsuudessa. Mahdolliset kaltoinkohtelut ja lapsen kasvun ja kehityksen laiminlyönnit usein kielletään perheessä. Samoin lasten parissa työskentelevillä ihmisillä on nykypäivänäkin joko tietoinen tai tiedostamaton taipumus emotionaalisesti kieltää mahdollinen kaltoinkohtelu tai sen mahdollisuus. Näiden ongelmien kieltäminen on suuri este puuttua lasten kaltoinkohteluun, johon liittyy kuitenkin paljon terveysriskejä. Ensiarvoisen tärkeää on varhainen puuttuminen, sillä pienen lapsen aivot kehittyvät ja organisoituvat jo varhaislapsuudessa, jonka takia lapsi on jo pienestä pitäen altis traumaattisille kokemuksille. (Halila ym. 2004, 12-14.)

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäisiin suuntautunutta ikäkausipedagogiikkaa. Sanan varhaiskasvatus voi jakaa kolmeen asiaan: alle kouluikäisten kasvatusta tutkiva tieteenala, alan oppilaitoksissa opiskeltava oppiaine sekä pienten lasten käytännön kasvatus. Lapsi saa omasta kodistaan varhaiskasvatusta. Koti saa tukea varhaiskasvatukseen yhteiskunnan järjestämällä, valvomalla ja osittain maksamalla varhaiskasvatuksella. Tätä varhaiskasvatuksen tukea toteutetaan päiväkodeissa ja muissa päivähoidon toimintamuodoissa.

Varhaiskasvatuksen tavoite julkisella puolella on kehittää lapsen persoonaa ja edistää lasten tasapainoista kasvua, oppimista ja kehitystä. Se koostuu pääosin hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksessa on pääasia ajatella kasvatusta lapsen kehittymisen kannalta. Keskeisenä työtapana voidaan pitää leikkiä, työtä, opettelua ja keskinäisiä vuorovaikutustilanteita. Ohjaava kasvatustyö on lapsen kehittymiselle tärkeää. Aikuisten ja lasten väliset vuorovaikutustilanteet, kiireettömyys sekä myönteinen ja rohkaiseva ilmapiiri antavat eväät kasvatustyöhön. Varhaiskasvatustyössä tärkeää on lapsen tarkasteleminen kokonaisvaltaisena, lapsen arvostaminen sekä kuunteleminen ja välittäminen. (Hellström 2010, 256-258.)

Varhainen avoin yhteistyö palvelujen tarjoajien ja kansalaisten välillä, on terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) varhaisen puuttumisen toiminnassa korostettuna. Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan varhaista vastuunottoa omasta toiminnasta toisten tukemiseksi. Jotta voidaan puhua varhaisesta puuttumisesta, tulisi toimia mahdollisimman varhain, mahdollisimman avoimesti sekä mahdollisimman hyvässä yhteistyössä, jotta voidaan ehkäistä ongelmatilanteita. Tärkeintä onkin toimia juuri silloin, kun on vielä paljon mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Hyväksi todetut menetelmät perustuvat voimavarakeskeisiin vuoropuheluihin, joissa tähdätään erityisesti huolen varhaiseen puheeksi ottamiseen. Tämän lisäksi tähdätään asiakkaan, läheisten sekä työntekijöiden avoimeen ja osallistuvaan yhteistyöhön. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2012.)

Sosiaali- ja terveysministeriö ovat koordinoineet hankkeen yhteistyössä keskeisten hallintoalojen kanssa, sekä yhdessä lastensuojelun ja päihde- ja mielenterveysalan järjestöjen kanssa. Hanke kantaa nimeä Varpu, joka on Varhaisen puuttumisen valtakunnallinen hanke (2001-2004). Hankkeen aloittamisen pääsyy oli huoli siitä, ettei lapsen tai nuoren ongelmiin osattu puuttua ajoissa, vaikka ongelmia oli havaittavissa jo paljon ennen kuin tilanteesta oikeasti huolestuttiin. Hankkeen aikana nämä keskeiset toimijat yhdistyivät Varpu-verkostoksi, joka kokoontuu säännöllisesti. Tällä hetkellä Varpu-verkosto koostuu seuraavista toimijoista: Oikeusministeriö, opetusministeriö, sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, puolustusministeriö, työministeriö, Kirkkohallitus, Opetushallitus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Suomen kuntaliitto, A-klinikkasäätiö, Lastensuojelun keskusliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen

Mielenterveysseura sekä Vanhempainliitto. Verkosto on avoin muillekin tahoille. Varpu-verkoston yksi tavoite on rohkaista laajaa kansalaiskeskustelua varhaisen puuttumisen tavoitteista, oikeutuksesta ja eettisistä suuntaviivoista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2012.)

6 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun tehtävänä on edistää lapsen suotuisaa kehitystä sekä hyvinvointia. Vanhempien, huoltajien ja muidenkin lasten hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien tukeminen on lastensuojelussa tärkeää. Lastensuojelussa pyritään ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia. Varhaiseen puuttumiseen kiinnitetään myös paljon huomiota, jos havaitaan jo joitain ongelmia. Kun arvioidaan perheen ja lapsen tarvetta lastensuojeluun, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. On tärkeää pohtia ennen ratkaisujen tekoa, miten päätökset tulevat vaikuttamaan lapseen ja hänen kehitykseensä. Ensisijaisesti pyritään käyttämään avohuollon tukitoimia, koska lastensuojelu pyrkii toimimaan mahdollisimman hienovaraisesti. Avohuoltoa käytetään siis, jos lapsen etu ei muuta tarvitse. Tilanteen ollessa vaativampi, järjestetään viivytyksettä sijaishuolto. Tässäkin tulee huomioida, mikä on lapsen edun kannalta tarpeellisinta. Joissain tapauksissa tahdonvastainen huostaanotto on lapsen kannalta parhain ratkaisu. Arviointi mahdollisista tukitoimista tehdään siis tilannekohtaisesti, arvioiden mahdollista alkavaa ongelmaa tai jo puhjennutta ongelmaa. (Mahkonen 2007, 86-88.)

Lastensuojelulaki on tehty turvaamaan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä myös erityiseen suojeluun. Suomen perustuslaissa on erikseen säädetty lapsen oikeuksista. Niistä on myös säädetty Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja erityisesti lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Edellä mainituissa korostetaan nimenomaan lapsen edun huomioon ottamista kaikessa viranomaistoiminnassa. Pelkästään lastensuojelulaki ei turvaa lapsen oikeuksia vaan turvaamisessa mukana on muutakin lainsäädäntöä ja muita viranomaisia. Laissa on määritelty lastensuojelu laajasti. Kun pidetään huolta

lasten ja nuorten hyvinvoinnista, ehkäistään sillä varsinaista lastensuojelun tarvetta. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan taas avun tarjoamista tarpeeksi varhaisessa vaiheessa, jolloin voidaan mahdollisesti ehkäistä ongelmien syntymistä tai niiden pahenemista. Ehkäisevää työtä toteuttaa neuvola, päivähoidot sekä koulu. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

6.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Äitiys- ja lastenneuvoloiden ja muun terveydenhuollon, päivähoidon, koulun sekä nuorisotyön mahdollisuuksista edistää ja turvaa lapsen kehitystä ja kasvua, yritetään kovasti korostaa. Perheillä on mahdollisuus saada oman kunnan peruspalveluiden piirissä erityistä tukea, jota sanotaan ehkäiseväksi lastensuojeluksi. Se ei vaadi sitä, että lapsi tai perhe olisi lastensuojelun asiakkaana (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§) . Ehkäisevä lastensuojelu tukee vanhemmuutta sekä edistetään ja turvataan lasten ja nuoren kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

Ehkäisevä lastensuojelu on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen lastensuojelun toimintamuoto. Ehkäisevää työtä on tehty jo vuosien ajan, mutta sen asema on vahvistunut lain myötä ja samalla se systematisoitui. Kaikkien yhteiskuntatoimijoiden, kansalaisista ylimpiin hallintoelimiin, tulisi lain ohjeistuksen mukaan panostaa ennaltaehkäisyyn. Ennaltaehkäisy koskisi hyvinvoinnin ylläpitoa, turvaamista sekä kehittämistä. Peruspalveluiden tulisi tarjota varhain apua ja tukea, jotta perheet selviytyisivät mahdollisissa ongelmatilanteissa. Jos tilanne vaatii, on lasten ja nuorten parissa toimivilla ammattilaisilla velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jonka kautta lapsen avun tarvetta lähdetään selvittämään. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

6.2 Vastuu lapsen hyvinvoinnista

Vanhemmilla ja huoltajilla on aina ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Tämä on määritelty laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 1§). Tämän tarkoituksena on turvata lapsen

tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi, ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset. Puhuttaessa lapsen etuudesta, on se laaja käsite. Lapsen ja hänen vanhempiensa välinen ihmissuhde tulisi turvata, kuten myös muutkin myönteiset ja läheiset ihmissuhteet. Kaikilla lapsilla on oikeus hyvään hoitoon ja kasvatukseen. Lapsen tulee saada ikään ja kehitystasoon sopiva valvonta sekä huolenpito. On pyrittävä siihen, että lapsi saisi turvallisen ja virikkeitä tarjoavan kasvuympäristön sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

Kasvatuksessa tulisi huomioida se, että lapsen pitää saada osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Koskaan ei saisi lasta alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Aina tulisi tukea ja edistää lapsen itsenäistymistä ja kasvamista kohti vastuullisuutta ja aikuisuutta. Ensisijaisesti lapsen vanhempien velvollisuus on vastata lapsen huolenpidosta sekä kasvatuksesta. Vanhemmilla on kuitenkin oikeus määrätä myös se, kuinka lapsen kasvatusta ja huolenpito järjestetään. Lain mukaan yhteiskunnan tulisi tukea vanhempia tässä tehtävässä ja tarjota mahdollista apua tarpeeksi varhain. Tarvittaessa lapsi ja perhe tulee ohjata lastensuojelun piiriin. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

Viranomaisen puuttuessa perheen yksityisyyteen tai kun toteutetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, tulisi päätöksiä tehdessä ottaa aina huomioon se, että vanhemmilla on ensisijainen velvollisuus huolehtia hyvinvoinnista ja oikeus päättää kasvatuksesta. Vanhempien kasvatusta on siis tuettava viranomaisten taholta, silloinkin kun järjestetään lastensuojelulain mukaisia palveluita. Viranomaisten tulisi myös tarjota perheelle oma-aloitteisesti apua, kun tilanne sellaiselta näyttää. Tämä kuitenkin toteutuu eri tavoin eri kunnissa, sillä määrärahan suuruus lapsiperheiden ja lapsille suunnattujen palveluiden osalta vaikuttaa siihen, miten heidän oloihinsa voidaan vaikuttaa. Tarpeen vaatiessa, on lapsella oikeus erityiseen suojeluun. Tilanteissa, joissa vanhemmat eivät kykene huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista, tulee julkisen vallan puuttua tähän. Aina tulee kuitenkin toimia lievimmän riittävän toimenpiteen mukaan, eli toimenpiteen tulisi olla sellainen, että puututaan mahdollisimman vähän perheen ja lapsen itsemääräämisoikeuteen. Aina tapauskohtaisesti tulee pohtia, mikä tukitoimi tai apu voisi parhaiten vastata lapsen tai perheen yksilöllisiin tarpeisiin. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

6.3 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojelun tarpeen taustalla voi olla erilaisia syitä. Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on säädetty lastensuojelulaissa erikseen (Lastensuojelulaki 417/2007, 25§). Kun huoli lapsen hyvinvoinnista herää, voi lastensuojeluilmoituksen tehdä kuka tahansa, aina sukulaisesta naapuriin. Tarpeen tullessa myös lapsi voi tehdä ilmoituksen. Joillain ammattikunnilla ja luottamustoimessa toimivilla henkilöillä on siihen jopa aivan lakisääteinen velvollisuus. Jos ei ole varma, voiko tehdä lastensuojeluilmoitusta, voi ottaa yhteyttä oman kunnan lastensuojeluviranomaiseen ja kysyä asiasta, mainitsematta tapauksen nimiä. Tärkeintä aina on, että kun huoli herää, tulisi tehdä ilmoitus. Ilmoituksen tehtyä, sosiaalihuolto tekee päätöksen, miten tilanteessa edetään. Perheellä on mahdollisuus saada tietää, kuka on tehnyt heistä ilmoituksen. Jos ilmoittajana on viranomainen, on se aina kerrottava perheelle. Tapauksissa, joissa joku yksityishenkilö on tehnyt ilmoituksen ja hänen paljastaminen voi vaarantaa lapsen hyvinvoinnin, vanhempien ei tarvitse saada tietoa ilmoittajasta. Asiassa toimitaan aina tapauskohtaisesti, riippuen mitkä ovat taustat ja miten tieto voi vaikuttaa eteenpäin. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

6.4 Ennakollinen lastensuojeluilmoitus

Raskaana olevalle äidille ja lapsen tulevalle perheelle voidaan taata riittävät tukitoimet jo raskausaikana, tekemällä ennakollinen lastensuojeluilmoitus. Ennakollisen lastensuojeluilmoituksen teosta on säädetty lastensuojelulaissa (Lastensuojelulaki 417/2007, 25c§). Tässä laissa määritellään kuinka ilmoitus tulisi tehdä aina ennen lapsen syntymää, jos on epäilystä, että lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymän jälkeen. Lapsen asiakkuus alkaa varsinaisesti vasta, kun lapsi on syntynyt ja sosiaalityöntekijällä tai muulla lastensuojelun työntekijällä on varma tieto lapsen syntymästä. Lastensuojelua koskevat asiakirjat avataan vasta, kun lapsi on syntynyt. Sitä ennen tarvittavat kirjaukset vanhemmista tehdään muualle sosiaalitoimiston tietojärjestelmään. Lasta koskevat suunnitelmat ja arviot voidaan kuitenkin aloittaa ajoissa, jotta lapsen synnyttyä on tiedossa tarpeelliset tukitoimet. Tulevan lapsen vanhempien kanssa keskustellaan ajoissa tulevista tukitoimista, joita heillä on mahdollisuus lapsen

syntymän jälkeen käyttää. Ilmoitus tulee tehdä, jos ilmoittajalla on varmaa tietoa tulevien vanhempien päihdeongelmasta, vakavasta mielenterveys häiriöstä tai vapausrangaistuksesta. Epäily vanhempien päihteiden käytöstä ei riitä ennakkollisen ilmoituksen tekemiseen. (Sosiaaliportti.fi:n www-sivut 2012.)

7 HARJAVALLAN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUS

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (STAKES) valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat myös perustana Harjavallan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa. Molemmat varhaiskasvatussuunnitelmat ovat saatavilla internetistä. Varhaiskasvatuksen keskeinen asia on luoda lapsen, hänen vanhempiensa sekä kasvatushenkilökunnan välille yhtenäinen vuorovaikutus ja kasvatuksellinen kumppanuus. Varhaiskasvatusta toteuttaessa mukana on yhteistyötä tekemässä laaja verkosto, joka palvelee niin lasta kuin hänen perhettään. Tukiverkosto on tärkeässä roolissa Harjavallassa. Käytävissä on moniammatillisia tukiryhmiä sekä erityislastentarhanopettajan konsultointi- ja ohjauspalveluita. Moniammatillisen tiimin (motiimi) kokoonpanoon kuuluu varhaiskasvatusjohtaja, psykologi, neuvola, perhetyöntekijä sosiaalitoimen puolelta, puheterapeutti, kiertävä lastentarhanopettaja (kelto) sekä osaston lastentarhanopettaja. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

Lapsen terveen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen, ovat Harjavallan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena. Tärkeää on toteuttaa se tukemalla lapsen saamaa kotikasvatusta. Yksi olennainen osa varhaiskasvatusta on kasvatuskumppanuus, jolla tarkoitetaan päivähoidon henkilöstön ja perheiden välistä luottamuksellista yhteistyötä. Toimivalla kasvatuskumppanuudella voidaan tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Lähtökohtana kasvatuskumppanuudessa on aina lapsen tarpeet. Lapsen huoltajat ja päivähoidon henkilökunta sitoutuvat tietoisesti toimimaan yhdessä, tukien lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tähän sitoutumiseen kuuluvat myös luvat, jotka lapsen huoltajat hyväksyvät lapsen aloittaessa päivähoidon. Kasvatuskumppanuuden myötä lapsen huoltajilla on

mahdollisuus vaikuttaa päivähoiton sisältöihin ja tavoitteisiin. Huoltajien ja päivähoiton henkilökunnan tasavertainen vuorovaikutus auttavat yhdistämään molempien asiantuntemuksen ja tietämyksen, jolloin saadaan aikaiseksi toimiva kasvatuskumppanuus. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

Jokaisen lapsen kohdalla tehdään varhaiskasvatussuunnitelma, jonka avulla voidaan suunnitella, seurata toteuttamista ja arvioida kunkin lapsen tavoitteita. Varhaiskasvatussuunnitelmalla pyritään saamaan henkilöstölle lisää ammatillista tietoisuutta. Sen tavoitteena on myös lisätä vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksen palveluissa. Samoin se kehittää moniammatillista yhteistyötä eri palveluntarjoajien kesken. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

Vuoden 2010 Harjavallan varhaiskasvatussuunnitelman tilastojen mukaan, järjestetyn varhaiskasvatuksen piiriin on kuulunut 299 lasta (70,2%), jotka ovat jakaantuneet seuraavanlaisesti: Perhepäivähoidon piiriin/ ryhmäperhepäivähoitoon kuuluu 35% lapsista, kaupungin päiväkodeissa lapsista on 51% ja 14% ovat vuoropäiväkodissa. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

7.1 Perhepäivähoito, ryhmäperhepäivähoito ja päiväkodit

Harjavallassa perhepäivähoitoa antavat 23 perhepäivähoitajaa. Paikkoja on eri puolella Harjavaltaa ja hoito tapahtuu hoitajien omassa kodissa. Pääsääntöisesti perhepäivähoidossa olevien lasten ikä on 1-5-vuotta. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

Harjavallassa on yksi paikka, jossa toimii ryhmäperhepäiväkoti. Tämä sijaitsee lakkautetun Vinnarin koulun tiloissa. Ryhmäperhepäivähoidossa on mahdollisuus hoitaa samanaikaisesti enintään 12 lasta. Tämä paikka toimii myös Harjavallassa perhepäivähoidon varahoitoyksikkönä. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

Harjavallassa on kolme päiväkotia; Kalevan päiväkoti, Pohjoisrannan päiväkoti sekä Harjavallan sairaalan päiväkotiyhdistys ry:n ylläpitämä vuoropäiväkoti. Kalevan

päiväkodilla on yhteensä 80 hoitopaikkaa, jotka eivät ole saman katon alla. Päiväkodissa hoidossa olevat lapset ovat 3-6- vuotiaita. Pohjoisrannan päiväkodissa paikkoja on 1-6- vuotiaille lapsille 72. Harjavallan sairaalan päiväkodissa lapset ovat myös 1-6- vuotiaita ja vuoden 2010 tilastojen mukaan kirjoilla olevien lapsien lukumäärä on ollut 42. Vuoropäivähoidon kysyntä on Harjavallassa keskimääräistä suurempaa, jonka vuoksi on tärkeää pitää yllä mahdollisuuksia ilta-, yö- ja viikonloppuhoitoihin. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

7.2 Yhteistyökumppanit ja verkosto

Varhaiskasvatusta toteutetaan yhteistyössä laajan verkoston kautta. Verkostoon kuuluvat sosiaali-, terveys- ja opetustoimi sekä erilaiset lapsi- ja perhetyötä tekevät järjestöt, yhteisöt ja seurakunta varhaiskasvatuspalveluineen. Hyvä vuorovaikutus toimii kantavana perustana ja parhaimman tuen lapselle voi antaa toimimalla luottamuksella. Vanhempien luvalla on mahdollisuus olla yhteydessä muiden tukipalveluiden kanssa. Harjavallan varhaiskasvatuksella tukipalveluita antavat:

Kiertävä lastentarhanopettaja, lastenneuvola, kasvatus- ja perheneuvola (psykologi ja puheterapeutti), lastensuojelu, kehitysvammaisten erityishuolto (Antinkartano), Satakunnan Keskussairaala lastentaudit (lastenneurologia ja lastenpsykiatria), yksityiset terapeutit (fysio- ja toimintaterapeutti) sekä koulun erityisopettajat ja oppilashuolto. (Harjavallan kaupungin www-sivut, 2012.)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada vastauksia kysymyksiin, jotka ovat pohjautuneet tämän opinnäytetyön teoriaosuuden kirjoitusvaiheessa. Tutkimustehtävän tavoitteena on tutustua kuuteen Harjavallan päivähoidon ammattilaiseen ja tarkastella haastatteluiden avulla heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään jo teoriaosuudessa esille tulleeseen huoleen lasten laiminlyönnistä ja vanhempien päihteidenkäytöstä, sekä lastensuojelusta.

Opinnäytetyö on rajattu alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tutkimiseen, jonka vuoksi haastateltavat ovat varhaiskasvatuksen piiristä. Opinnäytetyön tutkimusympäristönä on Harjavallan kaupungin varhaiskasvatuksen piiri. Haastattelut oli tarkoitus hoitaa haastateltavien työpaikoilla, eli päiväkodissa ja perhepäivähoitajien kotona.

Valitsin opinnäytetyöni aineiston keruumenetelmäksi haastattelun. Haastattelumenetelmä tuntui sopivalta menetelmältä, sillä haastattelussa vuorovaikutus haastateltavan kanssa on intensiivisempää. Tämä mahdollistaa sen, että saatavia vastauksia voi vielä selventää perehtymällä niihin syvemmin. Samoin se mahdollistaa kysymyksien selventämisen tutkittavalle. Alkuun haastattelumenetelmä ei kuitenkaan tuntunut oikealta vaihtoehdolta, sillä haastattelun toteuttaminen vaatii tutkijalta enemmän aikaa kuin kyselylomakkeiden käyttö. Haastattelumenetelmässä vastaukset ovat kuitenkin laajempia, kun käytössä on avoimet kysymykset. Niiden avulla saa paremmat ja laajemmat tulokset opinnäytetyöhön. Koska haastattelutilanteissa käytössä olivat lomakkeet, haastattelun muoto on ollut strukturoitu.

Haastattelulomakkeen hahmottelu alkoi jo aikaisessa vaiheessa. Kysymyksiä pohtiessa selventyi myös käsitys siitä, millainen opinnäytetyön sisällön tulisi olla. Kysymykset lomakkeissa vaihtuivat useasti ja teoriaosuuden kirjoitusvaiheessa kysymykset päätyivät lopulliseen muotoonsa. Kysymysten järjestys muuttui loogisemmaksi ja kysymyksistä muotoutui loppujen lopuksi avoimia kysymyksiä. Avoimien kysymysten avulla tulokset ovat laajempia. Haastattelukysymyksiä tuli lopulliseen lomakkeeseen (LIITE 1) 12 kappaletta. Haastattelutilanteissa oli näiden kysymysten pohjalta helppo tehdä lisäkysymyksiä.

Syyskuussa 2012 allekirjoitimme Harjavallan varhaiskasvatusjohtajan kanssa sopimuksen tämän opinnäytetyön tekemisestä. Hän oli etukäteen tutustunut aiheuunnitelmaan, jonka olin lähettänyt hänelle sähköpostilla heti alkusyksystä. Tämän jälkeen sopimuksen allekirjoitti Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksesta vastaava koulutusjohtaja. Harjavallan varhaiskasvatusjohtaja etsi sovitusti vapaaehtoisia työntekijöitä opinnäytetyöhöni haastateltaviksi. Vapaaehtoiset haastateltavat löytyivät nopeasti ja sain kaikkien

haastateltavien yhteystiedot itselleni sähköpostilla. Haastateltavien yhteystiedot saadessani haastattelukysymykset olivat vielä hieman kesken, joten yhteydenotto haastateltaviin siirtyi alustavasta aikataulusta. Kaikkiin kuuteen haastateltavaan otin yhteyttä puhelimitse, jolloin sovimme haastatteluajankohdan sekä haastattelupaikan. Haastatteluun osallistuivat siis kolme perhepäivähoitajaa Harjavallasta, sekä kaksi lastentarhanopettajaa ja yksi lastenhoitaja, jotka kaikki työskentelevät Kalevan päiväkodissa, Harjavallassa.

8.1 Haastatteluiden toteuttaminen

Haastatteluja varten käytössäni oli SAMKin kirjastosta lainattu Olympus digital voice recorder. Saatuaani nauhurin käyttöni ja tutustuttuani käyttöohjeisiin, otin yhteyttä haastateltaviin puhelimitse. Kaikki kuusi haastattelua toteutettiin yksilöhaastatteluna. Syyslomien vuoksi yhteyden saaminen kaikkiin haastateltaviin ei onnistunut, jonka vuoksi osa soitoista piti hoitaa seuraavalla viikolla. Alkuperäinen tarkoitus oli hoitaa haastattelut yhden viikon aikana, mutta kaikkien haastateltavien aikataulujen sopiminen omaan aikatauluun toi lisähaasteita. Viikon sijaan haastatteluiden teko jakautui kolmeen eri viikkoon, jonka takia haastatteluiden litterointi siirtyi alustavasta aikataulusta.

Päiväkodeissa työskentelevien haastattelut hoidettiin päiväkotien tiloissa ja perhepäivähoitajien haastattelut suoritettiin heidän työmaallaan, eli heidän kotonaan. Haastattelupaikat sijaitsivat eri puolilla Harjavallaa, mutta pienen paikkakunnan etuisuutena ovat lyhyet välimatkat.

Kaikki haastateltavat ottivat minut ystävällisesti vastaan. Haastatteluun käytettävä aika vaihteli suuresti eri haastateltavien osin, sillä toiset olivat puheliaampia kuin toiset. Jokaisessa haastattelutilanteissa keskusteltavaa riitti vielä haastattelulomakkeen läpikäytyä. Aikaa haastattelupaikoissa olisi saanut menemään vielä enemmän, mutta oli otettava huomioon, että haastattelut suoritettiin haastateltavien työaikana, jolloin sitä aikaa ei ollut paljon ylimääräistä. Yksi haastattelu kuudesta toteutettiin vasta illalla, sillä se sopi parhaiten molempien aikatauluihin. Muut viisi haastattelua toteutettiin aamupäivän ja päivän aikana.

8.2 Aineiston käsittely

Haastattelun tallentamisen jälkeen seuraava askel on purkaa tämä laadullinen aineisto tallenteelta, kirjoittamalla se puhtaaksi sananasaisesti. Tätä kutsutaan litteroinniksi. On tavallisempaa litteroida ensin aineisto, kun tehdä päätelmiä suoraan tallenteista. Litterointia aloittaessa olisi hyvä tietää, millaista analyysia siitä ollaan tekemässä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 217.)

Näiden kuuden haastattelun toteutettua alkoi suurin työ, kun kaikki haastattelut oli tarkoitus litteroida. Kaikki haastattelut oli käytävä yksitellen läpi ja kirjata haastattelut paperille, jotta niiden analysointi olisi selkeämpää. Kaikkien haastatteluissa ilmenneiden asioiden kokoaminen ja niiden tiivistäminen oli aikaa vievää työtä.

8.3 Haastateltavat

Haastateltavia opinnäytetyössäni oli kuusi. Kaikki haastateltavat olivat naisia, jotka työskentelevät Harjavallan Kaupungille. Haastateltavat olivat syntyneet vuoden 1958 - 1968 välillä, joten kaikilla heillä oli paljon työkokemusta pitkältä ajalta. Päiväkodissa työskennelleet olivat olleet kyseisessä työssä hieman päälle 20 vuoden ajan. Perhepäivähoitajista vain yhdellä oli vastaavan pitkä kokemus perhepäivähoidossa työskentelyssä. Kaksi haastatelluista perhepäivähoitajista oli työskennellyt ennen muiden töiden parissa ja perhepäivähoitajan töitä he molemmat olivat tehneet reilun neljän vuoden ajan. Kaikki haastateltavat olivat avoimia ja heitä haastatteli mielellään.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastattelun pohjana toimi haastattelulomake (LIITE1), jonka ympärille keskustelu perustui. Haastattelutilanteessa haastateltaville esitettiin keskustelun edetessä

muitakin kysymyksiä, liittyen tutkimukseen. Haastattelutilanteissa ei keskusteltu kenestäkään vanhemmasta, lapsesta tai lastensuojelutapauksesta yksilöllisesti.

9.1 Millaiset merkit lapsessa herättävät huolen

Haastattelun tuloksia tarkisteltaessa pystyi havaitsemaan huolen heräämisen merkkien olevien hyvinkin samantyyppisiä kaikilla haastateltavilla. Haastateltavien mielestä lapsessa eniten huomiota herättivät lapsen muuttuva käytös, aristelu, likaisuus, pelkotilat ja jopa kastelut. Lapsen muuttuva käytös saattoi ilmetä erilaisilla negatiivisilla teoilla, joilla lapsi haki huomiota aikuiselta tai sitten herkistymisenä ja syrjään vetäytymisenä. Joissain tapauksissa lapset saattoivat olla hyvinkin arkoja erilaisten kovien äänien suhteen tai aikuisen läheisyyden suhteen. Huolta herättää kun lapsen vaatteet ovat usein likaiset ja koko olemus on likainen ja lapsi haisee. Pelkotilojen tuleminen kuvioihin kertoo usein jostain ikävästä asiasta ja kun pelkotiloja on usein ja ne liittyvät normaaliin arkeen, on syytä selvittää pelkotilojen syytä. Joillain lapsilla ikävät kokemukset saavat aikaan kastelua, vaikka lapsi olisi muuten kykenevä käymään itsenäisesti vessassa.

Viikonlopun jälkeen lapsi saattaa olla todella nälkäinen ja hotkia ruuan, kuin ei olisi koko viikonloppuna saanut ruokaa. Tämä asia tasaantuu usein loppuviikkoa kohden, mutta viikonlopun jälkeen tilanne on taas sama. Haastatteluissa mainittiin myös, ettei pidä yleistää huonoihin kotioloihin sitä, että lapsi on erityisen nälkäinen viikonlopun jälkeen. Huoli tässä asiassa herää vasta, kun nälkäisyys on usein toistuvaa.

Lapsen ollessa usein tavallista pidempiä aikoja hoidossa ja hakijoiden vaihtuvuus, herättävät huolta siitä, mikseivät lapsen omat vanhemmat käy hakemassa lastaan. Päivähoidossa pidetään todella tärkeänä jo kasvatuskumppanuuden kannalta sitä, että lasta hoidosta haettaessa on hetki aikaa vaihtaa muutama sana vanhemman kanssa. Tällä tavoin voidaan ylläpitää kontaktia vanhempien kanssa ja edistää kasvatuskumppanuutta. Muutamia vuosia sitten Harjavallassa oli mahdollisuus siihen, että sisarukset tai muut sukulaiset hakivat perheenjäseniä hoidosta, mutta tähän asiaan tehtiin lähivuosina muutos. Nykyään täytyy olla täysi-ikäinen, jotta lapsen saa hakea hoidosta ja tämä asia on kaikkien vanhempien tiedossa. Asia on

esitetty Harjavallan varhaiskasvatussuunnitelmassa. Syy tämän päätöksen päättymiseen Harjavallassa johti se, että jotkut vanhemmat eivät enää käyneet hakemassa lapsiaan tarhasta. Tämä johti kontaktin vähenemiseen vanhempien ja päivähoidon välillä. Joidenkin päivähoitossa olleiden lasten hakijat saattoivat olla vain muutamia vuosia vanhempia sisaruksia, jotka olivat kuitenkin lapsia vielä itsekin.

Yksi haastatelluista perhepäivähoitajista kertoi yhteistyön vanhempien kanssa olevan todella tärkeää ja tiivistä. Pientä ryhmää hoidettaessa hoitolapset ja heidän vanhempansa tulevat tutuiksi. Perhepäivähoitajien ja vanhempien välinen kasvatuskumppanuus tulee hyvin esille näin tiiviissä ryhmässä. Pientä ryhmää hoitaessa havaitsee herkästi, jos lapsen tai vanhemman käytöksessä on jotain omituista. Yksi haastateltavista kertoi, että lapsi voi jopa tietämättä tarkasti kotiongelmista alkaa käyttäytyä poikkeavalla tavalla, joka sekin herättää huomiota. Yksi tämän kaltainen tapaus ilmeni lapsen käytöksessä, kun lapsi oireili päivähoitossa. Vanhempien kanssa asiasta keskustellessa saatiin selville, että vanhemmat olivat eroamassa, mutta pienellä lapsella ei ollut vielä asiasta tietoa. Lapsi oli vanhempien käytöksestä ja kotioiloista johtuen alkanut käyttäytyä poikkeavasti. Tässä tapauksessa keskustelu vanhempien kanssa auttoi asiaa ja kotona ja hoidossa osattiin ymmärtää lapsen poikkeava käytös, joka oli väliaikaista. Vanhemmat eivät aina tiedäkään, kuinka herkästi lapset reagoivat ympärillään tapahtuviin asioihin tai jo ilmapiiriin. Jo vanhempien parisuhde heijastuu lapseen ja lapsen käytökseen.

Lapset saattavat usein kertoa mielellään, mitä kotona tapahtuu ja mitä siellä on viikonloppuna tehty. Lasten on hankala ymmärtää, että esimerkiksi vanhempien turhan railakkaassa juhlinnassa, jossa lapsi on vierellä katsojana, olisi jotain väärää. Lapselle joka näkee joka viikonloppu vanhempien juhlintaa ja joskus jopa viikoilla, kokee tämän normaalina asiana ja sen vuoksi kertoo siitä avoimesti hoitopaikassaan. Yksi haastateltavista kertoi erään vanhemman sanoneen henkilökunnalle ”Älkää te, uskoko kaikkea mitä lapsi sanoo, niin mekään emme usko kaikkea” ja poistunut tilanteesta asiaa enempää avaamatta.

Haastatteluissa tulikin esille, ettei tietenkään pidä kaikkea uskoa, mitä pienet lapset kertovat, mutta aina tulisi pitää silmät ja korvat auki. Osa lapsista liioittelee usein tapahtumia, jonka vuoksi aikuisten on vaikea tietää milloin uskoa lasta. Lapsen oltua pidempään samassa hoitopaikassa, on hoitajan ja lapsen välille kehittynyt sellainen suhde, että aikuinen tunnistaa lapsen tavat kertoa asiasta ja tietää milloin huolestua lasten puheista. Koskaan ei kuitenkaan pidä jättää kokonaan huomioimatta lapsen kertomaa, sillä asiat voivat olla sellaisia, jotka vaativat puuttumista.

Huomio ei aina keskity pelkästään lapseen, sillä huomiota herättävät myös vanhempien käytös ja ulkonäkö. Kun vanhemmat eivät tahdo, että lapsen asioista puhutaan moniammatillisen tiimin (motiimi) kanssa, herää usein kysymys, miksei asioita saisi puhua, sillä kyse on kuitenkin lapsen etuudesta. Lapsen aloittaessa päivähoitossa, antavat vanhemmat luvan siihen, mihin lapsen tietoja saa käyttää ja mihin ei. Päivähoidon tulee kunnioittaa vanhempien päätöksiä, mutta joissain tapauksissa ihmetystä aiheuttaa vanhempien haluttomuus ajatella lapsen parasta.

Nykypäivän helppous lähettää tekstiviesti päivähoitoon, ilmoittaen lapsen vaikuttavan hieman kipeältä, vähentää vanhempien kommunikointia päivähoitokanssa. On tietysti ymmärrettävää, että silloin tällöin jotkut vanhemmat lähettävät ilmoitusluontoisen viestin päivähoitoon, mutta kun viestittely on toistuvaa, eikä vanhemmat vastaa puhelimeen päivähoitosta soitettaessa, herää myös pieni huoli kotitilanteesta. Haastateltavat kertoivat, että tällainen ongelma on esiintynyt kännyköiden tultua hoitopaikkoihin. Ennen vanhemmat soittivat lapsen jäädessä pois hoidosta, jolloin oli helppoa kuulla vanhemman äänestä, jos kaikki ei olisi kunnossa. Tänä päivänä lyhyt viesti ei kerro aina koko totuutta.

Monet vanhemmat eivät osaa yhdistää aristavaan lapseensa sitä, että vanhempien ja aikuisten mahdollinen kiroileminen ja kovaäänisyys saattaa tehdä lapsesta säikyn. Tällaista saa aikaan vanhempien huutaminen niin toisilleen kuin lapselle sekä usein tapahtuva äänen korottaminen lapsen ollessa läsnä. Lapset reagoivat kuitenkin eri tavoin ja he voivat ottaa mallia tämän kaltaisesta tavasta ja käyttäytyä kuten vanhemmat, sillä se on se malli, minkä he kotoaan saavat ja on heille täysin normaalia. Kotoa saatu malli kuitenkin näkyy hyvin päivähoitossa ollessa.

Yhden haastattelun tuloksissa oli mainintaa lapsen jutuista, jotka muuttuivat oudommiksi, ja samalla lapsen käytös muuttui erilaiseksi kuin ennen. Sellainen asia herätti huolen, jolloin oli tärkeää keskustella niin lapsen kuin vanhempien kanssa. Tämäkin asia selvisi keskusteltaessa vanhempien kanssa ja seuraukset lapsen käytökseen selvenivät samalla. Joissain tapauksissa huoli on herännyt jo siitä, kun on toisaalta kuullut puhetta jonkun lapsen kotioloista. Tilanteiden seuraaminen on tällöin ollut tärkeää ennen kuin on tehty mitään suurempia ratkaisuja ja asiat ovat selvinneet ilman suurempia selvittelyitä.

9.2 Ohjeistus, opastus ja neuvonta

Haastatteluista kävi ilmi tiettyjen asioiden selkeys kaikille haastateltaville. Kaikille haastateltaville oli täysin selvää, ettei hoidosta haettavaa lasta saa missään nimessä antaa päihtyneelle hakijalle. Jokainen osasi kertoa haastateltaessa, kuinka toimia vastaavanlaisissa tilanteissa ja kenelle näistä asioista tulisi ilmoittaa. Päihtyneen henkilön hakiessa lasta hoidosta kerrotaan hakijalle rohkeasti, ettei voida antaa hänen mukaansa lasta. Tämä on myös yksi niistä asioista, joka on kaikkien vanhempien tiedossa. Tuloksista tuli esille kuinka tämän kaltaisissa tilanteissa voidaan toimia. Yksi ratkaisu tähän on ehdottaa päihtyneelle hakijalle, että lasta tulisi hakemaan lapsen toinen huoltaja tai sitten joku lähisukulaista. Tapauksissa, joissa lasta ei haeta ollenkaan, eikä vanhempia tavoiteta, jutellaan asiasta usein ensimmäisenä esimiesten kanssa. Mukana saattaa olla myös sosiaalitoimi tai poliisit, riippuen tilanteesta ja taustoista.

Harjavallassa on toimittu siten, että päiväkodista on lapsia viety vuoropäiväkotiin, kun heille ei ole saatu hakijaa päiväkodin mennessä kiinni. Tämä on Harjavallan päivähoidossa yleinen ohjeistus. Tätä asiaa hankaloittaa lapsen siirtäminen päiväkodista toiseen. Työntekijöillä ei ole oikeutta kuljettaa päivähoidossa olevia lapsia, joten kuljetus päivähoidosta toiseen päiväkotiin onnistuu usein vain taksilla. Perhepäivähoidossa tilanne on sikäli erilainen, että perhepäivähoitaja työskentelee kotonaan, jolloin joustaminen työajoissa onnistuu päiväkoteja paremmin. Haastattelijat osasivat kertoa, että Harjavallan turvallisuussuunnitelmasta löytyy ohjeistusta siitä, kuinka toimia mahdollisissa ongelmatilanteissa.

Kaikki haastateltavat olivat tutkimuksessa samaa mieltä siitä, että pienenkin huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista, pidetään koko ajan tiiviisti yhteyttä huoltajiin, mikäli se on mahdollista. Tärkeänä pidettiin keskustelemista huoltajien kanssa heränneestä huolesta, ennen ryhtymistä mihinkään suurempiin toimiin. Toimivan kasvatuskumppanuuden ansioista on helpompi ottaa yhteyttä vanhempiin ja keskustella heidän kanssaan aremmistakin asioista. Tutkimuksessa selvisi, että hyvä yhteistyö kodin ja hoitopaikan välillä auttaa myös lapsen hyvinvointiin ja sen seuraamiseen. Lapset viettävät suurimman osan ajastaan kotona ja hoidossa, jolloin yhteinen kasvattaminen ja yhteiset arvot ovat tärkeitä.

Huolta herättävissä tilanteissa päiväkodissa työskentelevien etuuksia on helppous kysellä kollegoilta mielipiteitä asiasta ja keskustella asiasta niin kollegoiden kuin oman esimiehen kanssa. Perhepäivähoitajien työskennellessä yksin omassa kodissaan, ottavat he yhteyttä ongelmatilanteissa omaan ohjaajaansa, jonka kanssa heillä on mahdollisuus keskustella huolta herättävistä asioista. Jos huoli herää suureksi ja vaatii tarkempaa tarkkailua, tulee ohjaaja itse paikalle seuraamaan tilannetta ja antamaan oman arvionsa siitä, kuinka asian kanssa tulisi edetä. Eräs haastateltavista kertoi joskus saaneensa ohjaajaltaan tietoa hoidossa olevasta lapsesta, jota olisi hyvä seurata tarkemmin, koska oli herännyt huoli lapsen kotioloista. Tilanteen seuraaminen auttoi selvittämään ongelmakohdat ja tällöin pieni väliintulo selvensi tilannetta.

Haastateltavien mielestä huolen herättyä olisi hyvä seurata tilannetta päivittäin ja mahdollisesti jopa kirjata asioita ylös, jotta tilanteen seuraaminen ja eteneminen olisi helpompaa. Yksi haastateltavista kertoi huolen heränneen eräästä lapsesta omien havaintojen perusteella, sekä toisten ihmisten huolestuttua samasta lapsesta. Tässä tapauksessa tilannetta alettiin tarkkailla enempi ennen suurempien johtopäätöksien tekemistä, mutta lapsi ja huoltajat muuttivat hyvinkin pian pois paikkakunnalta, eikä tilanteeseen ehditty puuttua. Tällaisissa tapauksissa aikaisempi puuttuminen olisi voinut auttaa perhettä, mutta kukaan huolestujista ei nähnyt huolta niin suurena, että olisi ollut rahkeita siihen puuttua.

Yksi haastateltavista kertoi toisenlaisen tilanteen, jossa päiväkotia käynyt lapsi jäi yhtäkkiä pois hoidosta. Päiväkodin henkilökunnalla ei ollut tapahtumahetkellä tietoa lapsen poisjäännistä. Lapsen huoltaja oli tullut jälkeenpäin kertomaan päiväkotiin tilanteen. Tässä tapauksessa oli selvinnyt, että lapsi oli otettu huoltajalta pois ja kiireellisen sijoituksen takia asian ilmoittaminen päivähoitoon unohtui. Jälkeenpäin päivähoitoon saatiin tieto, että lasta ja hänen huoltajaansa oli tarkkailtu jo jonkin aikaa. Päiväkodin henkilökunta ei ollut tästä tarkkailusta tietoinen. Haastateltavan mielestä olisi ollut toivottavaa, että lapsen päivähoitopaikassa oltaisiin oltu ajan tasalla sen suhteen mitä lapsen kotona tapahtuu. Tämä olisi auttanut ymmärtämään lapsen oireilua paremmin sekä seuraamaan lapsen käyttäytymistä hoidossa ollen tietoisia siitä, mitä kotona voi tapahtua. Ihmetystä tässä tapauksessa aiheutti myös se, ettei tieto kulkenut alkuun hoitopaikkaan, jossa lapsi kuitenkin viettää päivän. Tapauksessa oli kuitenkin mukana yhteistyötahoja, jotka muutenkin toimivat yhteistyössä päivähoidon kanssa.

Päiväkodin henkilökuntaa haastatellessa he korostivat moniammatillisen tiimin tärkeyttä. Yhteistyö muiden varhaiskasvatusammattilaisten kanssa tukee omaa kasvatustyötä ja on tärkeää tunkea muiden alojen ammattilaisia, joilta voi tarvittaessa pyytää konsultaatio-apua. Päivähoitoa käyvän lapsen asioista saatetaan tarpeen vaatiessa keskustella moniammatillisen tiimin kanssa, mutta vain jos vanhemmat ovat antaneet siihen suostumuksensa. Koko tiimiä ei aina tarvita tapaamisiin, sillä tiimi kootaan tilanteen ja voimavarojen mukaan.

Haastatteluissa ilmeni, että varsinkin perhepäivähoitajat kaipasivat enemmän koulutusta siitä, kuinka toimia huolen herättyä. Tähän tulokseen vaikutti varsinkin se, kun perhepäivähoitajat työskentelevät yksin omassa kodissaan. Tällöin olisi hyvä olla valmiudet, kuinka toimia jos vanhemmat heittäytyvät hankalaksi. Yhden haastateltavan mukaan nykypäivänä kuulee monenlaista ikävää asiaa. Tämän vuoksi sitä tahtoisi itse olla valmiina, jos omalle kohdalle tulee vanhempia, joiden kanssa tulee hankaluuksia. Tästä esimerkkinä otettakoon vanhempi, joka on päihtynyt ja käyttäytyy aggressiivisesti lasta hakiessa.

Päiväkodissa työskentelevät ammattilaiset olivat perhepäivähoitajien kanssa samaa mieltä koulutuksen tarpeellisuudesta ja hyödyistä. ”Nämä asiat kun ovat sellaisia,

että sitä tietoa pitäisi päivittää usein ja kaikilla pitäisi olla mahdollisuus koulutukseen.” oli yhden haastateltavan mielipide asiasta keskusteltaessa. Yksi haastatelluista toi esille saaneensa aiheeseen liittyvää koulutusta, mutta se oli tapahtunut hänen opiskellessaan harjoittamaansa ammattiin. Haastateltava muisti, kuinka opiskeltaessa oli painotettu lastensuojeluilmoituksen tärkeyttä. Tilanteiden kartoittaminen ennen ilmoituksen tekoa oli myös tuotu opiskeltaessa esille.

Tulosten mukaan lisäkoulutus otettaisiin hyvillä mielillä vastaan. Kukaan ei kuitenkaan väittänyt, ettei Harjavallassa olisi tarjottu koulutusta aiheesta ollenkaan, lisäkoulutus vaan ei olisi pahitteeksi. Tämän vuoden syksyllä Harjavallassa oli järjestetty koulutus aiheesta ”Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen”, joka oli paikalla olleiden haastateltavien mielestä erittäin tärkeä ja paljon eväitä antava koulutus. Juuri tämän kaltaisia koulutuksia ja asiansa osaavia luennoitsijoita tarvittaisiin lisää, muuallakin kuin Harjavallan kaupungissa.

9.3 Kokemukset lastensuojeluilmoituksen teosta ja sen tuloksista

Kuten jo aiemmassa tekstissä tuli ilmi, kaikkien haastateltavien mielestä on tärkeää tehdä yhteistyötä vanhempien kanssa, jos epäily kotioloihin ja lapsen hyvinvointiin on herännyt. Tulosten perusteella haastattelijat kokivat tärkeäksi, että ennen lastensuojeluilmoituksen tekoa otetaan yhteys vanhempiin ja kerrotaan tilanteen menneen sellaiseksi, jossa ainoana ratkaisuna siihen nähdään ilmoituksen tekeminen.

Haastatteluiden tuloksista kävi ilmi, ettei kukaan haastateltavista perhepäivähoitajista ollut tehnyt tai ole ollut mukana tekemässä lastensuojeluilmoitusta. Haastateltavien mielestä tilanne on ollut heidän kohdallaan sen verran hyvä. Osa haastatelluista osasi mainita parisen perhepäivähoitajaa, jotka ovat olleet tekemisissä lastensuojeluilmoitusten kanssa, mutta muuten se oli vähäistä. Lastensuojelutilanteesta on keskusteltu perhepäivähoidon kokouksissa ja siellä on oltu tyytyväisiä lastensuojelun väliintuloa vaativien tilanteiden vähyyteen Harjavallan perhepäivähoidossa. Eräs haastateltavista pohti, voisiko syy vähäiseen lukuun johtua hankalammista kotioloista lähtöisin olevin lasten sijoittamisesta päiväkotiin perhepäivähoidon sijaan, sillä päiväkodit voivat tarjota enemmän

erityistä tukea sellaisille lapsille, joiden kotitilanteessa on lastensuojelun tarvetta aiheuttavia riskitekijöitä.

Tutkimustuloksista kävi ilmi päiväkodissa tapauksia olleen enemmän. Osa haastatelluista päiväkodin työntekijöistä on ollut mukana tekemässä lastensuojeluilmoituksia. Yksi haastatelluista mainitsi tapauksesta sen enempää kertomatta, että haastattelun aikaan oli meneillään yksi ilmoitusasia.

Lastensuojeluilmoituksista keskusteltaessa haastateltavien kanssa, kertoivat he kokemuksistaan sen, etteivät kaikki ilmoitukset kuitenkaan ole olleet pelkästään päivähoidon henkilökunnasta lähtöisin. Haastateltavat kertoivat, että myös vanhemmat ovat itse pyytäneet tekemään lastensuojeluilmoituksia. Tällaisissa tapauksissa vanhemmat ovat keskustellessa päivähoidon työntekijöiden kanssa tuoneet ilmi huonot kotiolot ja näin ollen huolen huonosta tilanteesta. Näistä tapauksista osattiin kertoa, että apukin on saatu perheille hyvissä ajoin, koska huoli on ollut lähtöisin kotoa. Huolen herätessä perheen sisällä, on perheen helpompi ottaa apua vastaan, sillä silloin perheenjäsenet kokevat todellakin tarvitsevan sitä apua ja tukea ja ottavat sitä tarjotessa vastaan.

Haastatteluissa ei käynyt tarkasti selville sitä, millaista apua perheet ovat saaneet, sillä avun tarve on ollut tapauskohtaista. Sen verran osattiin aiheesta kertoa, että joissain tapauksissa perhetyötä tekemällä on saavutettu paljon ja tukiperheet ovat olleet suurena apuna sellaisia tarvitseville. Kuitenkaan perhetyö ei ole auttanut kaikkia perheitä heidän tilanteissaan, vaan on ollut tilanteita, joissa äkillinen huostaanotto on ollut tarpeen. Haastateltavat osasivat myös kertoa, että tapauskohtaisesti on myös niitä, joissa lapset ovat päässeet takaisin kotiin, kun tilanne kotona on parantunut pian sen jälkeen, kun lapset ovat olleet sijoitettuna kodin ulkopuolelle.

Haastatelluista kävi ilmi, ettei lasten hoitopaikka saa useinkaan tietoa siitä, kuinka mahdollinen lastensuojeluilmoitus on edennyt. Vaikka ilmoituksen tekijänä olisi ollut päivähoidon työntekijä, saatetaan hänelle vain ilmoittaa, että ilmoitus on kirjattu ylös, eikä tämän jälkeen saa tietoa tapauksen etenemisestä. Tämä asia on hieman harmillista, sillä mielellään henkilö, joka on ollut lapsen hyvinvoinnista huolissaan,

tahtois tietää, oliko hänen puuttumisestaan mitään hyötyä. Yhteistyötä voisi tässä suhteessa kasvattaa ja laajentaa.

Yhden haastateltavan kanssa keskustellessa puheeksi tuli myös ennakkollinen lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Kävimme lyhyesti keskustelua tämän kaltaisen lastensuojeluilmoituksen teon tarpeellisuudesta nykypäivänä. Muutamia tapauksia tuli myös esille, joissa ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen tekeminen on ollut tarpeellista. Tämän kaltaisia tapauksia ei kuitenkaan esiinny päivähoitossa, sillä tarvittavat tukitoimet on aloitettu jo ennen lapsen tuleamista päivähoitoon.

9.4 Haastatteluiden yhteenveto ja johtopäätökset

Tuloksista kävi ilmi, että kaikille haastateltaville oli selvää, keneen ottaa ensimmäisenä yhteyttä, kun huoli lapsen hyvinvoinnista herää. Jokainen haastateltava keskustelisi huolen herättyä ensimmäisenä lähimmän esimiehen kanssa. Muita, joiden kanssa huolen herättyä mieluusti jutellaan, ovat kelto (kiertävä lastentarhanopettaja), sosiaalityöntekijä ja mahdollisesti myös psykologi.

Jokaiselle haastateltavalle oli tärkeää vanhempien mukaan ottaminen ajoissa keskusteluun ja heidän pitäminen koko ajan mukana asioiden selvittämisessä. Kasvatuskumppanuuden tärkeys tuli hyvin esille kaikkien haastateltavien kanssa keskustellessa. Yhteistyö kodin ja päivähoiton välillä koettiin todella arvokkaaksi lapsen kasvatuksen kannalta. Lopputuloksista sai jopa sellaisen käsityksen, että perhepäivähoitajilla yhteistyö olisi tiiviimpää hoitolapsen kodin kanssa, verrattaessa sitä päiväkotiin. Tämä johtunee siitä, että perhepäivähoidossa on huomattavasti pienemmät ryhmät jolloin yhteydenpito muutaman lapsen vanhempiin on helpompaa, kuin suuren päiväkotiryhmän vanhempiin.

Tuloksista näki myös sen, että kaikki haastateltavat vastasivat kysymyksiin melko samalla tavoin, mutta näkökulmat saattoivat hieman vaihdella. Jokaisella heistä oli valmiuksia vastata kysymyksiin lähes kaikkiin kysymyksiin. Vaikka kaikilla haastateltavilla ei itsellään ollut kokemuksia hoidossa olevasta, laiminlyödyistä lapsesta, osasivat he tuoda esille asioita, joihin he mahdollisesti kiinnittäisivät

huomiota. Kaikki keskustelut haastateltavien kanssa olivat kaikin puolin antoisia ja haastateltavista näki ammattimaisuutta ja sen, kuinka tärkeänä he pitivät tätä opinnäytetyön aihetta.

Yhteenvedona voisi tuloksien tarkastelun jälkeen mainita, että haastateltaville oli tärkeää tämän opinnäytetyön sisällön kaltaisista asioista puhumisesta avoimemmin. He kokivat aiheen olevan nykypäivänä enemmän läsnä ja enemmän siitä uskalletaan jo puhua kuin vuosikymmeniä sitten. Asioiden päivittäminen ja koulutukset ovat aina hyvä lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Haastateltavien mielestä olisi parempi tietää asioista hieman etukäteen, eikä oppia kaikkea vasta silloin, kun omalle kohdalle sattuu jotain ikävää.

Haastatteluiden tulosten ja siinä esille tulleiden kokemusten perusteella voidaan todeta, että huolen herääminen ja hoidossa olevien lasten ongelmiin puuttuminen voi olla haastavaa. Tulosten mukaan oltiin sitä mieltä, että tarvittaisiin lisää osaamista ja tietoisuutta varhaisesta puuttumisesta, jotta työntekijällä olisi paljon paremmat mahdollisuudet lapsen ja perheen tukemiseen sekä auttamiseen. Vaikka haastateltavat tunnistivat opinnäytetyöhön sopivia tilanteita, niitä ei kuitenkaan ollut paljon. Oli mukava saada haastateltavilta positiivista palautetta tapausten vähyyden suhteen. Yhteistyötä muiden ammattitahojen kanssa pidetään tärkeänä ja se toimii hyvin Harjavallassa. Harjavallassa tuetaan hyvin vanhemmuutta eri tahojen kautta. Päivähoitopaikat ovat tässä asiassa suuressa asemassa, sillä heillä on yhdessä kodin kanssa suuri vastuu lasten kasvusta ja kehityksestä.

10 TYÖPROSESSIN POHDINTA

Pitkään aloitteella ollut työ sai lopullisen alkunsa vasta syksyllä 2012. Yhteistyökumppanin hankkiminen tapahtui kesän 2012 aikana, mutta kesälomien ja muiden kiireiden takia kaikki tapaamiset siirtyivät syksyyn, samoin koko opinnäytetyön aloittaminen.

Opinnäytetyö oli mielessä aloitettu jo useasti. Hankaluuksia aiheutti se, etten osannut itsekään selkeyttää kaikkea sitä, mitä haluan kirjoittaa lopulliseen opinnäytetyöhöni ja tuntui helpommalta siirtää teorian kirjoittamista eteenpäin. Oma elämäntilanne vaikutti osallaan siihen, että päätin tehdä opinnäytetyön tämän vuoden loppuun mennessä valmiiksi. Ohjaavaa opettajaa saan kiittää siitä, että hän antoi hieman vauhtia prosessiin ilmoittamalla opinnäytetyön esittämisaikajankohdan. Kun kalenterissa oli selvä merkintä opinnäytetyön esittämisen ajankohdasta, oli työtä aloitettava oikeasti työstää. Opinnäytetyötä oli tehtävä oikeasti siihen paneutuen, jotta aikataulussa pysyminen onnistuisi. Vapaa-ajan, töiden ja opinnäytetyön tekemisen sovittaminen yhteen aikatauluun vaati paljon.

Koko opinnäytetyön tekeminen oli hieman helpompi työ, mitä kuvittelin. Asenne vaikutti paljon ja aloittaminen oli hankalaa. Opinnäytetyötä tehdessä olin alkuun mielessäni jo päättänyt, mitä kirjoitan mihinkin kohtaan. Työn edetessä sain kuitenkin lisäideoita ja lähdemateriaalin määrä yllätti itsenikin. Lähteitä löysin loppua kohden huomattavasti enemmän kuin aloittaessa opinnäytetyötä.

Haastatteluiden toteutus yllätti myös, sillä niiden tekeminen ja toteuttaminen oli antoisaa. Oli mielenkiintoista kuulla haastateltavien kokemuksia aiheesta. Näiden haastatteluiden koin rikastuttavan niin työtäni, kuin minua itseänikin. Loppuun asti olin sitä mieltä, että valitsin juuri oikean aiheen opinnäytetyötäni varten. Mielenkiinto pysyi koko ajan ja ellei jopa kasvanut työn edetessä. Pohdin jopa sitä, kuinka laajan olisinkaan saanut työstäni, jos olisin aloittanut tällä samalla innostuksella aikaisemmin opinnäytetyöni. Olisin voinut toteuttaa vieläkin enemmän ja kirjoittaa vielä syvemmin asioita.

Tällä opinnäytetyöllä pyrin saamaan näkemyksiä siitä, kuinka alle kouluikäisten lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat Harjavallassa kokeneet ja nähneet päivähoitossa kaltoinkohdeltuja lapsia sekä päihdeperheiden lapsia. Osa opinnäytetyössä esitetyistä haastattelukysymysten tuloksista oli odotettavissa, mutta lopputuloksissa oli myös uudenlaisia näkemyksiä aiheesta. Osa haastateltavista harmitteli heti haastattelun alussa, ettei heillä itsellään ole varsinaista kokemusta haastattelussa esitelyihin kysymyksiin. En kuitenkaan pitänyt tärkeänä sitä, että kaikilla olisi juuri haastattelulomakkeeseen sopivat vastaukset, vaan sitä että saisin

erilaisia näkökantoja asioista. Kaikki haastateltavat kertoivat kuitenkin avoimesti asioista, mikä todella rikastutti opinnäytetyötäni. Haastateltavat kokivat aiheen tärkeäksi ja sen vuoksi aiheesta riittikin puhuttavaa vielä varsinaisen haastattelutilanteen jälkeen. Kaikki haastattelutilanteet järjestelyineen sujuivat hyvin ja yhteistyö haastateltavien kanssa onnistui mainiosti.

Työstä olisi saanut huomattavasti laajemman ja enemmän haastatteluja sisältävän, jos olisi ollut mahdollista rauhoittaa aikaa pelkästään opinnäytetyöhön, eikä tehdä siinä ohella mitään muuta työtä. Opinnäytetyöhön olisi voinut ottaa Harjavallan kaupungin lisäksi mukaan muitakin lähikaupunkeja, kuten esimerkiksi Kokemäen, Nakkilan ja Euran. Tällöin olisi ollut mahdollisuudet laajempiin tuloksiin ja pienten kaupunkien vertailemiseen. Mahdollista on, että se asia toteutunee vielä tulevassa, jos jollain on mielenkiintoa jatkaa tätä tutkimusta.

Tämän opinnäytetyön tulokset voisivat mahdollisesti vaikuttaa siten, että Harjavallassa tarjottaisiin enemmän ajankohtaista opastusta ja koulutusta kaikille lasten kanssa työskenteleville, niin lastentarhanopettajille, lastenohjaajille ja perhepäivähoitajille. Kaikki koulutus on arvokasta jokaiselle ammattiryhmälle ja yhdessä he kaikki kasvattavat ja huolehtivat Harjavallan tulevaisuuksista. Tutkimuksen tulosten perusteella voi kehua Harjavaltaa hyvästä yhteistyöstä varhaiskasvatuksen piirissä. Tuloksissa kävi ilmi, että yhteistyö eri tahojen kanssa toimii ja kun puhutaan huolen heräämisestä, osataan kääntyä oikeiden ihmisten puoleen asioiden selvittämisessä.

Opinnäytetyön loppuvaiheessa hyviä ideoita syntyi lisää, mutta aikataulu ei antanut myöden. Alkuun hieman hankalalta tuntuneet haastattelut, niin toteutuksen kuin niihin käytettävän ajan suhteen, eivät loppua kohden olleetkaan niin hankalia. Alun perin tarkoituksena oli haastatella useampaa henkilöä, mutta määrää vähennettiin opinnäytetyön edetessä. Koska henkilökohtaisesti koin haastattelut antoisiksi ja avartaviksi, olisin näin jälkeinpäin kaivannut vielä enemmän haastateltavia opinnäytetyötäni varten. Tällöin opinnäytetyöhön olisi saanut vielä lisää näkökulmia aiheesta.

LÄHTEET

- Ackerman, R. 1991. Lapsuus lasin varjossa – Lapsi alkoholiperheessä. Helsinki: Valtion painatuskeskus
- Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J., Niemi, S. & Söderholm, A. 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy
- Harjavalan kaupungin www-sivut. 2012. Viitattu 1.10.2012. <http://www.harjavalta.fi/>
- Hellström, M. 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Juva: WS Bookwell Oy
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy
- Ilva, M., Roine, M. & Takala, J. 2010. Lapsuus päihteiden varjossa - Vanhempien päihteiden käytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. Helsinki: Multiprint Oy
- Itäpuisto, M. & Taitto, A. 2010. Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö – Opas varhaiskasvatuksen työntekijöille. Helsinki: Multiprint Oy
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 1983. L 8.4.1983/361 muutoksineen.
- Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen.
- Mahkonen, S. 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy
- Miikki, T., Niemelä, S. & Taitto, A. 2011. Jos sais kolme toivomusta- työkirja päihdeasioista varhaiskasvatuksen työntekijöille. Helsinki: Nykypaino Oy
- Mustonen, H., Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. 2010. Suomi juo. Helsinki: Yliopistopaino
- Rostedt, M. & Äikää, N. n.d. Opettajan mahdollisuudet ja velvollisuudet auttaa ja tukea päihdeperheestä tulevaa lasta osana verkostoa. Viitattu 6.8.2011. www.lasinenlapsuus.fi/UserFiles/File/RostedtAikaa.doc
- Saarto, A. 2005. Lapsi alkoholiperheessä. Viitattu 6.8.2011. <http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/251-lapsi-alkoholiperheessa>
- Salminen, P. 2005. Yhdessä kasvattamaan. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy
- Salo, S. 2009. Ei kiitos? – Asiaa alkoholista pienen lapsen vanhemmalle. Viitattu 7.11.2011. <http://lastenseurassa.fi/pub/files/neuvolaopas.pdf>

Sosiaaliportti.fi:n www-sivut. 2012. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 13.11.2012.
<http://www.sosiaaliportti.fi/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. 2012. Viitattu 26.11.2012.
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005. [verkkajulkaisu] Viitattu 27.11.2012.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Varhainen puuttuminen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Viitattu 27.11.2012.
<http://groups.stakes.fi/VERK/FI/Varpu/index.htm>

LIITE 1

HAASTATTELULOMAKE

Päivämäärä: _____

1. Sukupuoli: a)Nainen b)Mies

2.Syntymävuotenne: _____

3. Ammatti: _____

4. Koulutus: _____

5. Työkokemus (ko. työssä): _____

6. Millaiset merkit Teidän mielestänne viittaavat siihen, että lapsen kotona käytetään päihteitä?

7. Millaiset merkit Teidän mielestänne viittaavat siihen, että lasta on kohdeltu kotona kaltoin?

8. Millaisissa tilanteissa huoli lapsen hyvinvoinnista on herännyt (millaiset merkit lapsessa herättävät huolen?)?

9. Millaista ohjeistusta, opastusta ja neuvontaa Teille on annettu, jos hoidossanne on lapsi, jonka kotona on päihdeongelmia tai lapsen kaltoinkohtelua?

10. Oletteko olleet mukana tekemässä lastensuojeluilmoitusta hoidossanne olevasta lapsesta (kuinka usein, koska viimeksi)?

11. Keneen olette ottaneet ensimmäisenä yhteyttä, kun huoli lapsen hyvinvoinnista on herännyt?

12. Millä tavoin asia eteni yhteydenoton jälkeen?